

10145

PERIODICH QUINZENAL, ARTISTICH, LITERARI Y CIENTÍFICH

Any XI

Barcelona, 15 de Agost de 1890

Núm. 242

PREUS DE SUSCRIPCIO	ANY	SEMESTRE	TRIMESTRE	Fundador: Carlos Sanpons y Carbó	PREUS DE SUSCRIPCIO, PAGANT EN OR	ANY	SEMESTRE
Espanya.	15 pessetas	8 pessetas	4'50 pessetas	DIRECTOR	Cuba y Puerto-Rico.	5 pesos forts	3 pesos forts
Països de l'Unió Postal.	20	11		FRANCESCH MATHEU	Filipinas, Mègich y Riu de la Plata.	6	3'50
Números solts, 1 pesseta. — Anuncis, a preus convencionals				Administració: Gran Vía, 220.—Teléfono 130	Los únichs encarregats de rebre'ls anuncis extrangers son los		
Se publica 'ls dias 15 y últim de cada mes					Srs. Saavedra germans, Taitbout, 55, Paris		

SUMARI

TEXT.—*Nostres grabats.*—*Los jueus de Santa Coloma de Queralt*, per Joan Segura, Pbre.—*Mestre Olaguer* (poesia), monòlech, per Angel Guimerà.—*La nova Era* (continuació), novela, per Antoni Careta y Vidal.—*Safont*, per L.—*Estiuhenca* (poesia), per Jaume Novellas de Molins.—*Cinck dias á través de las Alberes, lo Roselló y la Cerdanya* (continuació), per Jaume Almera y Artur Bofill.—*De Tarrassa á Gerona*, per L. Garcia del Real.—*Llibres rebuts.*

GRABATS.—*Don Baltasar Saldoni.*—*Al conill*, quadro de E. Bellecroix.—*La pesquera*, quadro de Jan Dargent.—*L'abbé Deguerry*, estatua per Alexandre Oliva.—*Ninxo de l'Alhambra*, conegut per «El Babuchero».—*La visita als pobres.*—*Safont*, dibuix per J. Roca.—*Menir prop de Perafita; Iglesia de Banyuls de la Marenda; Iglesia del Voló; La Portalada de Millás*; ilustracions, per J. Sumbietas-Lleopart.—*Girona. Colegi de Sant Narcís*, per M. Suñé.

NOSTRES GRABATS

Don Baltasar Saldoni.

Aquest hivern ha mort á Madrid aquest compatriota nostre, tan sabi com modest, una de las personas que més sabian de música en la nostra terra. Feya molts anys que vivia bastant retirat, per lo qual lo seu nom ilustre será ara gayrebé desconegut de l'actual generació. Però axò no obsta, al contrari, perque dediquem la primera plana d'aquest número al seu retrato, honrant la memoria d'un dels bons fills de Catalunya.

Al conill.

Avuy que's tanca la veda y comensa la temporada de la cassa, es oportuna la publicació d'aquest quadro, qual mèrit apreciarán millor que ningú'ls aficionats á aquella campestre diversió.

La pesquera.

Per contrast ab l'anterior, insertem aquest grabat que reproduheix lo quadro de Dargent. Representa la pesca de la sardina en l'acte de treure las xarxas plenas dels platejats pexets; es una composició moguda y vivent que copia ab veritat l'animació del quadro natural.

L'abbé Deguerry.

Lo capellá eminent fusellat per las turbas de París, viu encara en lo marbre d'Alexandre Oliva, l'escultor rosellonés de cor ben catalá, mort recentment en la capital de

DON BALTASAR SALDONI, CÉLEBRE COMPOSITOR CATALÁ.

† aquest hivern á Madrid.

Fransa, y qual retrato publicarem en un dels números d'aquest any.

Aquesta escultura's conserva en la iglesia de la Madalena, hont pot admirarse una de las obras predilectas del nostre malaguanyat artista.

Ninxo de l'Alhambra.

Es un detall d'aquella maravellosa d'arquitectura que guarda Granada: un petit forat, qual servey indica'l nom que li donan de «El Babuchero»; però tan ricament decorat y de líneas tan elegants, que be podria servir per guardar la corona del més gran rey.

La visita als pobres.

Es una de las més hermosas prácticas cristianas aquesta d'anar á dur un consol als necessitats, entrant en sas tristes moradas ab la caritat á las mans y l'amor al cor. Una d'aquestas tendras escenas figura'l grabat que publicuem.

Menir prop de Perafita; la Iglesia de Banyuls; la Iglesia del Voló; la Portalada de Millás.

La aplicació d'aquests grabats la trobaran nostres lectors en l'escrit dels senyors Almera y Bofill que comensarem en lo número passat y continuem en lo present.

Girona. Colegi de Sant Narcís.

Per acompanyar los articles del senyor Real sobre sa excursió per la provincia de Girona, tenim preparats diferents grabats qu'anirèm insertant y que, com aquest, tindran sa explicació en lo text de dit senyor.

LOS JUHEUS

DE SANTA COLOMA DE QUERALT

(Curiosa troballa d'arxiu.)

Faria de mal dir per quin felís atzar ha vingut á parar en un recó del arxiu parroquial de Santa Coloma de Queralt un document tan curiós de nostres juheus, que estich per creurer qu'es únich en son genre.

En la segona meytat del sigle xv, poch abans de la general expulsió, dos juheus d'aquesta vila, Cresques Belsom Naim y Moisés Xicatella, formavan una companyia industrial y mercantil destinada á exercir la sastreria, á tenir botiga de robes y á comerciar en grans ó prestarne.

La companyia apuntava en una voluminosa llibreta totes les entrades y exides, los deutes y'ls albarans otorgats pels deutors.

Aquesta curiosa llibreta es lo que s'ha trobat en lo esmentat arxiu.

Sa forma es de á foli plegat pel mitj de dalt á baix, tenint per lo mateix forma molt llargaruda y molt estreta.

Tindrà cosa de cent folis, quasi tots escrits.

Hi há molts folis enters y part d'altres escrits en hebreu.

Ignoro aquesta llengua; mes la forma ab que apareix aquesta escriptura y alguns senyals idèntichs que apareixen, tant en la part hebrea com en l'altra, que es catalana, son indicis suficients de la identitat del objecte d'uns y altres escrits.

Les cubertes son un tros de pergami escrit sols per la cara interna, rublert de caràcters hebreus, grossos de mitj full en amunt, molt més petits de mitj full en avall, com si dalt hi hagués un text y abaix son comentari.

Per diversos conceptes se pot espigolar en aquesta curiosa llibreta.

1.er Sempre es útil veurer com y de quina manera se guanyavan lo seu pa de cada'l dia los nostres juheus. Es açó entrar un poch més endins en las seves costums.

2.ª La llibreta nos mostra á la vista la intimitat

de relacions entre juheus y cristians, fossen aquests de la plebe, fossen nobles, fossen eclesiástichs.

3.er La indumentaria del sigle xv pot ilustrarse ab alguns datos que'ns suministra la llibreta. Trasllat al senyor Puiggari.

4.^t Veura'l lector com estam aquí en època de plena filosa: vull dir que'ls dos juheus associats repartien á diverses dones del poble, cristianes y juhies, pesades de llana qu'elles tornavan filades mitjançan la paga de costum.

5.^t Es altre text de la llengua, escrit sens pretençions, á la bona de Deu, y per cert ab una lletra de ben mal llegir y ab una ortografia que debia encara trencar sa closca.

Prou de preàmbul.

Y com seria massa llarga la feyna de copiarla tota, no faré més que copiar lo comensament y extraurer del demés lo més curiós.

«Libre deles rebudes e desliurades que ffa cresque belsom, dela companyia que ffan en mose xicatela e ell.

»Primo rebi den segara (Segarra) dela guardia de un capuç que li ffem. . . lliures xviiiij sous

»It. rebi den carbonell per un parell de calces de cadins blancs. . . lliures vij sous viij

»It. rebi den malbech de aguilo per una alna et mitga de drap blancinos. . . lliures xiiij sous vij

»It. rebut de una ganardina e un sayo an blanch misatge de anton. . . lliures j sous xv

»It. rebi de ffalip ffarer (Ferrer) per vj alnes de burell affor de xij sous alna. . . lliures iij sous xij

»It. rebi den vidall simon (juheu) gendre den xicatela de aquels xxxx sous e x que deu, lo qual es en deute en lo llibre (1). . . lliures j sous vj

»It. e rebut de taragona per un sayet curt quens a comprat per vij sous, paga v sous viiiij. . . lliures v sous viiiij

»It. e rebut den p. çanit per sarzill que li venem iii sous e iiiij dines. . . lliures iii sous iiiij

»It. e rebut den albarada dargençola (d'Argençola) per sarzill ij sous e iij dines. . . lliures ij sous iij

»It. rebi den ffranci miro a compliment del capot de gilibert. . . lliures xvij sous vj

»It. rebi de moser p. (Pere) de queralt per iij parels de calçes. . . lliures xvij sous vj

»It. rebi de pasqal ffarer per ij alnes e miga de sarzill. . . lliures x sous

»It. rebi den vget (Huguet) per custures de un gipo e unes calçes closes blanques. . . lliures xviiij sous vij

»It. rebi den angera (Anguera) de lindas (Lindás) per drap que li venem. . . lliures xv sous

»It. rebi del carbonell dela guardia nebot del rector. . . lliures x sous

»It. rebi a xxij de deembre de calçes e altres coses

e vij sous de guay (guany) que rebem de ramon lacayo. . . lliures ij sous viiiij

»It. rebi de calçes e custures ffins a xxv de deembre. . . ii lliures xiiij sous viiiij

»It. e rebut a iij de gener de drap que venem e altres dines. . . i lliures iij sous viij

»It. rebi a viiiij de giner de robes dela botiga e custures. . . iij lliures vj sous vij

»It. rebi a iij de abril en dines. . . i lliures viiiij sous vij

»comte del noble senyor moser .p. de queralt primo per unes maneges (manegues) per a vicent. . . lliures vj sous

»deu lo dit moser pere per unes calçes per an jame johan. . . lliures vij sous

»deu mes per dita (fermansa) que ffeu per la dida den busquet per una roba per a ela e un sayo pera son marit. . . lliures ij sous x

»It. deu per unnes calçes per á laonart de palmela. . . lliures xvj sous vij

»It. un sayet per al ffil den leo lo reboster, e ffeune dita (fermansa) lo senyor moser pere. . . lliures xj sous

»It. deu per un gipo pera sa seyoria e per un altre per a peret la un de fustani negre e un altre de fustani laonat es per tot. . . lliures ij sous viiiij

»It. per unes calçes per a peret de cadins negres. . . lliures sous xiiij

»It. deu per un gipo per al misatge (missatger) e unes calces de rosa seca (de color de rosa seca) e una bareta (barreta ò barret ò barretina) per tot. . . lliures ij sous vj

»It. deu per iiiij alnes de sarzill afor de iij sous vj alna lo qual dix porta lo quabrer (cabrer). . . lliures sous xiiij

»Id. deu per ij alnes e miga de dit sarzill. . . lliures viij sous viiiij

»It. per dos parels de calçes closes blanques. . . lliures xvij sous

»It. deu lo dit moser .p. per una cana e miga de drap vert al ffor de xx sous la cana e per ij canes e ij palms de burell affor de xv sous cana es per tot. . . lliures iij sous viiiij

»Johan seruera estudiant atorch auos seyer (senyer) en xicatella deure xj sous per unes calçes verdes quem auen fiades e axi com sta en veritat fas lo present albara scrit de ma propia ma e son apaga los dits xj sous per tot agost.

»Jo p. faran (Ferran) menor de dies atorch avo saltres mose cyquatela. e queresques belsom deureus xxxviiiij sous dyc trenta nou sous tots comtes fets los quals son pagados per tot agost prymer vnyent any M.ccccLxxvi a xiiij de julyhol e com axi esta en veritat fasvos lo present albara escrit de ma ma propie.»

Segueix una llista de les persones á qui la companyia prestá gra, segurament será blat, la quantitat en mijeres, quarteres y punyercns en la forma següent:

(1) Donchs tenia la companyia altre llibre, ademés de la present llibreta.

- »an granel (*Granell*) una migera
- »an ribes u (*na*) quartera
- »an leo (*juheu*) una quartera
- »a la fira una migera e quatre punyerons
- »an leho (*juheu*) quatre punyerons
- »an quolom (*Colom*) una migera e miga
- »a deunosajut v punyerons
- » »
- »a gefuda (*juheu*) quatre punyerons
- » »

Segueix altra llista de persones que han entregat gra, que serà blat. Entre elles trobo lo nom den *Guimonet* (lo text diu *gimonet*), que vull fer notar perquè m'explica lo nom del vehí poblet de *Guialmons*, vulgarment *Guimons*.

Segueix lo següent albará:

«Jo Johan seruera confes deure auos seyèr en xicatella y crestes (*Cresques*) bellsom xxxii sous los quals son per un gipo e unes calçes que manets fides los qualls coranta ij sous vos hoblych lo sembrat della era e si nous bestaua lo dit sembrat que tingau lo tros fins que siau contents auostrá voluntat e axi com sta en veritat fasuos lo present albara scrit de ma propia ma peguadors a senta maria dagost. ffet lo primer día de mayg.»

Segueix altre albará:

«Jo johan fuster preuere dela vila de sta coloma de queralt confes e regonesch auos xicotella e crestes jueu dela dita vila e regonesch deureus denou ss. (*sous*) e vj dines dich xviii ss. e vj d. deuallant de major cantitat per reo (*rahó*) de vna cota de burell que de vos compri e com sta axi en veritat fas vos lo present albara scrit de ma propia ma a xxviii de noembre any Lxxv (1475).»

Segueix altre albará:

«Jo but (*Bernat*) farer (*Ferrer*) preuere dela uila de sta. coloma de queralt confes deure auos senyer en mosse xiquatella e crestes bellsom entre custures de vna roba, e de vnes qualces vint sous los qualls vos promet pagar a sent johan de juny primer vinent e com axi sta en veritat fas vos lo present albara escrit dela mia ma a v. de mag any M.ccccLvv.» La data estarà errada, faltant una x per fer l'any 1475. Aquest albará segueix al anterior, malgrat la major antigüetat de la data.

Segueix una plana de rebudes de dinés, de diverses persones, entre les quals trobo:

«al rector de la guardia per un giponet, xij sous.»

Segueix lo compte de Franci Vallosera, á qui debían tenir llogat, se li apuntan los dñes que no treballá per la companyia y lo que comprá en la botiga de ésta. Per mostra:

«deu mes de dues semanas los disantes (dissaptes) que son dos jorns.

»lo darer disante de mars vn disante.»

Segueix altra llista de rebudes de forment, entre les quals noto:

- »de mosen agera (*Angera*).. . . . j m. ij
- »de mosen fuster. j m. ij
- »del rector de la guardia. j m.
- »de la quarlana. iij m. iij
- »den belzom (*juheu*). m. iij
- »den queralt de lorach (*Llorach*). j m.
- »del quomanador.. . . . j m.
- »del baro. j m.
- »den mosen farera (*Ferrera*). m. viij
- »de la dona (*de mosen Ferrera*). m. ij
- »del rector.. ij m.
- »de fra pere. m. xj
- »de mosen gilem (*Guillem*). ij m.»

En la llista hi há tant forasters com de la vila. Lo *quomanador* vol dir lo Pare Comanador dels religiosos mercenaris quin convent estava á tir de bala de la vila. Fra Pere sería altre frare del mateix convent. Donchs capellans, rectors y frares acudían tant per

compres com per manlleutes als nostres juheus sens cap escrúpul y com qui res no fa.

Segueix lo següent albará del dit prebere Joan Fuster:

«Jo johan fuster preuere confes en veritat e regonesch deure auos xicatella e crestes bellshoms jueus setze ss. e iij ds. de vnes calçes de bruneta fetes dich xvj ss. iij ds. e com axi es la veritat fas vos lo present albara scrit de ma mia a vj de matg any Lxxv. item mes vos dech viij ds. per reo (*rahó*) de una dotzena de tiretes. item mes vos dig vnes calces fetes de dona per ma mare iij ss.»

Passem per alt algunes planes gens interessants y anem al següent albará del conegut prebere Joan Cervera:

«Sie manifest a tots los hoyents al que o als quells de dret se pertanyara quom yo joan seruera preuera en sems ab en but. (*Bernat*) seruera pare meu e ma mare e mon frare bnt. ayam empenyorat auosaltres crestes nicim e mose cicatella juheus hun tros de tera (*terra*) que anem e poseym en lo terme de senta Coloma ab ses afrontacions ab carta feta en lo dit dia per en barnat des..... (?) á la qual me refir y com freytua la ferma de mon para y per seguretad de nosaltres deuum dits juheus promet yo dit johan seruera fer fermar lo dit mon pare en lo dit contracte totora que sera en la dita vila dins vuit yorns e aco sots obligacio de persona ede bens e com sta en veritat fas vos lo present albara fet de ma ma propia a vint y etres de setembre any Mil cccc Lxxviii.

- »lo senyer en franci..... (?) a escardaçat. xxxv lliures
- »Item mes atret estam. x lliures
- »Item lo jove del senyer en valdoserá a enboiat (?). xxvj lliures»

Seguexen sis fulles en blanch y ve desseguida un compte ò nota que penso serà de les pesades de llana ò cánem entregades á diverses dones de la vila y de fora per filarles:

- »la fila (*filla*) den marti III
- »la muler den mercer de montagul (Montargull).. IIII
- »ana fortuya (*Fortunya*) de talavera. II
- »a nanguera (*nituguera*) dela sera (*Serra*).. . . . III
- »ana robihona sogra den busquet. II
- »ana hocelona (*Ocellona*).. . . . IIII
- »madona viholan den gener. IIII
- »na balcela de pontils. II
- »na balcela de guialmons.. . . . III
- »na bovera de montalegre. II
- »na trilla (*Trilla*) de açi. III
- »na queraltona. III
- »a na maria de casa de marti. IIIIII
- »ana quadres.. II
- »na ualbona (*Vallbona*) de gialmons. IIII

Los pals verticals que penso assenyalen lo nombre de pesades estan quasi tots atravesats per ratlles horizontals, que designaran que estan pagades, ò que se'ls ha fet creu.

Devant per devant de la plana de les pesades que acabò de copiar, n'hi há una altra escrita en hebreu y de dreta á esquerra, ab pals iguals als dalt copiats y atravesats igualment per ratlles horizontals. No dubto que serà altre compte de altres filadores.

- »doni ala mulier de lafit de lana grisa. xvj lliures
- »lana blanca ala fita. vj lliures
- »na gostança na tornada vj lliures vj mes se na portada. x lliures
- »mes. vj lliures
- »na masa. xij lliures
- »la muler den geroni (?). vj lliures»

«Jo johan monserrat confes en veritat deure a vos senyer exiquatela e cresques bellsom juheus dela villa de sta. coloma iij lliures per rao de certes ava-

ries que de vosaltres e comprades e com axi es la veritat fas vos lo present albara ab voluntat mia scrit dela ma de anthoni agolada *prevere* (?) dela dita villa a xvij de juliol any M.ccccLxxvi la qual quantitat vos promet de dar per tot juliol les quals avaries e preses per lo Sor baro dela lacuna (*Llacuna*).»

La paraula *averta* s'usa avuy á Urgell per anomenar als ruchs y someres, y no sé si també á les mules y matxos.

Bellsom Naim (crech es lo soci de'n Xicatella) més tart tenia comers d'animals, mules, matxos, ruchs, someres, bous y altres en companyia dels cristians Espuny y Pere Molgosa. Liquidaren per causa de la expulsio dels juheus á 5 maig de 1492 (1).

«aci saparen (*s'aparen* ò *aparexen*) les deslinrades que faç jo qresqes bellsom en lany M.ccccLxxiiii.

- »primo doni per vna corda de bordat (*bordar*?) que compri deu jaffuda de cerci. lliures xvj sous
- »It. doni per ij lliures de fill e iij alnes de drap de li. lliures xij sous j
- »It. doni al senyer en p. ponçes per bola a iij de jener. lliures j sous xv
- »It. doni per drap e altres coses que compram. . . x lliures vj sous vj
- »It. doni al ffill deu agualada per drap que li compram. vij lliures
- »It. doni pera compliment de lana que compram de moser meca e del senyor. iij lliures j sous vj
- »It. doni per fer filar lana e astam. iij lliures iij sous vj»

Segueix altra nota de pesades entregades á diverses dones per filar; los noms de les dones son:

«na massa..... na lena..... na trilla..... na rehica..... n aymeriga..... na bertona..... na robihona.»

Na Trilla, na Rehica y n'Aymérica tenen cada una damunt de sos noms unes lletres hebrees.

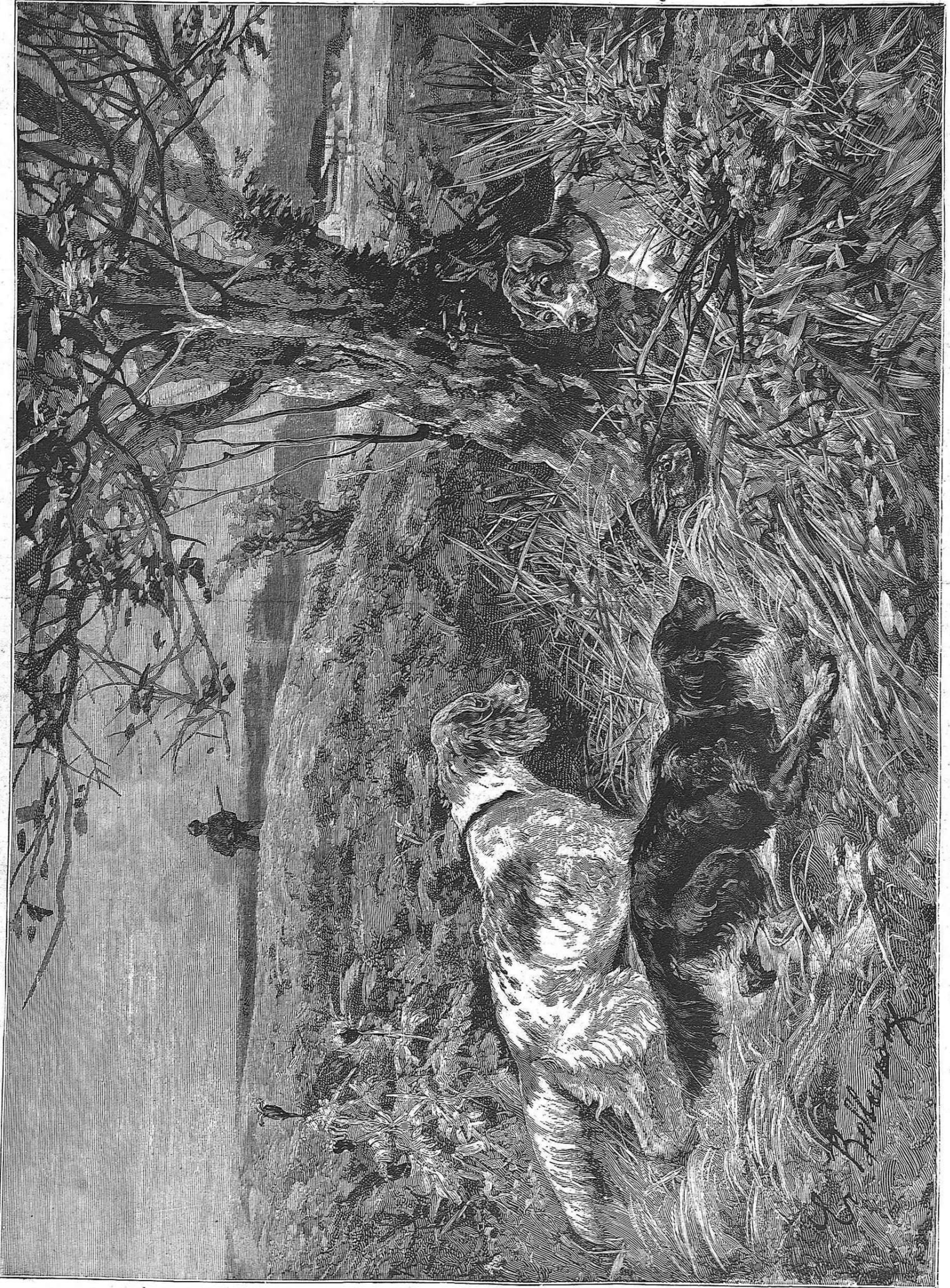
Na Masa debía ser la reyna Berta de les filadores, perquè té anotades 80 pesades, ò sia 80 pals verticals.

Seguexen quatre planes en hebreu, destinades á notar les pesades per filar.

Segueix:

- »Deu en aguet (*Uguetr*) del baliro dos gipons e dos parels de qualçes de stamenya. lliures iij
- »deu emes en monsarat per lo baro unes qualçes destamenya e dos parels de pehaus (?) vermels. paga una somada (*carga*) de forment. xx sous
- »deu en yaume mestre de çanit (*Civit, poble vehí*) per lo fil (*fill*) den uidal per un gipo. xx sous
- »deu en toni vilar per un gipo destamenya. xvij sous
- »deu mes. vj sous
- »paga au forment x sous.
- »deu lo fil den carbonel de gialmons per vn gipo e qualçes. xxx sous

(1) Aplech de documents fahents per la historia de les costums de Catalunya. Jochs Florals de 1885.

AL CONILL, QUADRO DE E. BELLECROIX.

LA PESQUERA, QUADRO DE JAN DARGENT.

»paga en forment xxx
sous.

»deu mosen uilafranca
(*carlà de Figuerola de
Santes Creus*) per unes cal-
ces per son fill. paga.

xvij sous

»deu mosen beriger (*Be-
renguer*) dargencola (*d'Ar-
gençola*) per lo pastor vnes
qualces morades.

xvij sous

»deu mosen lohí armen-
gon dos parels de qualces.
paga.

xxv sous

»deu anton de la segida
(?) per unes calces per sa
cunyada e unes blanques
per lo misatge, per tot
paga.

xj sous

»deu en turulo (*Torelló*)
de cabestany per unes cal-
ces palmella.

xiiij sous

Segueix una plana en hebreu, que, com la anterior, sera de deutes, y varies altres planes de deutes, ja per custures y compra de roba, ja per prestar forment y ab axó arribam al any 1479, després de haver examinat cosa d'una tercera part de la curiosa llibreta.

Y com lo que resta per fullejar es poch més poch menys com lo que ja conexas, si no manas lo contrari, curiós lector, aquí posarem punt final.

JOAN SEGURA, PBRE.

Santa Coloma de Queralt, 16 de janer de 1890.

MESTRE OLAGUER

MONÓLECH

La escena representa un carrer de Barcelona del barri de Ribera, tancat per una formidable barricada a la que s'hi juga pujar per medi de caxas, botas, sachos de terra y altra mena d'objectes de que's troba formada. Las casas dels costats estan mitj destruhidas per lo bombardeig y l'incendi. En la escena y entre la runa, cadavres de catalans; per tot la desolació més complerta.

Al alsarse'l teló Mestre Olaguer está enfilat a la barricada y acaba de disparar lo fusell contra'ls enemichs, veyentse encara'l canó de l'arma que fumeja. Parla mirant per la barricada.

També a aquest l'he tocat. Sí, té: s'atura; ¡vol apuntar!... ¡No pot!... ¡Li ha caygut l'arma! ¡Esten los brassos! ¡Ensopega!... ¡A terra! Aixís: ¡revólcate, crida! ¡'Ls seus hi corren! ¡Lo voltan! ¡Van a alsarlo!... Ah, nó: ja'l deixan. Desèu los Sagraments, que prou té l'ànima al infern que li cantan las absoltas.

Baixa de la barricada al mitj de la escena y parla ab son fusell, abrassantlo.

¡Bé, company! Se t'estima. Deu permeti que fem net de traydors a Barcelona..... y't penjaré en l'altar de Santa Eularia. ¡Ha callat la campana! ¡Còm s'aturan los de la Seu? ¡Quí sab si alguna bomba ho ha ensorrat tot!... Y ara'ls canons no enjegan..... ¡Y ha parat poch a poch la fusellada!... Ah, nó: jo nó. Mentres lo cor me bati..... ¿que hi há fam? ¡això ray! Foch y foch sempre. Y aquí ferm día y nit fins que Deu vulga. ¡Carreguem! ¡Va! La pólvora. ¡Ah, qué hi goso enfonzanthi la má! Ja hi es. Y ara..... vinga la bala. Aquí. ¡No? ¿Hont ets, petita?... Aquí n'hi deu haver. ¿Tampoch? Aquesta..... Es buyda. ¿Quí ho enten? Dintre la caixa.... ¡Mare de Deu! ¡Ni una! ¡Si n'hi havia tot un sarró a la vetlla!... ¡Ah, malviatje! ¡S'han acabat! ¡Y ara consúmet, mòret! ¡N'hi há per tornarse boig! ¡Tot just quan quedo de tants companys jo sol, y en mitj de runa!

¡Per un grapat de balas donaría!... Veyam si'n té algun mort. Aquest. Mirèmo. ¿Quí era? No'l coneix. ¡Calla! ¡Ja'n trobo! Nó: un tros de pá. ¡Deu nos en do! Fà un día que no he tastat ni un mos: ¡oydá! Mes ara busquem balas y prou. La fam..... qu'esperi.

Se fica'l tros de pá a la butxaca.

Quí sab si aquest.... ¡Qu'es noy! ¡Sembla que riga! ¡Ah, malehida guerra! ¡Ni una sola! ¡No tinch cor per seguir, que semblo un lladre!

Dubtant y resolentse, per últim, va a un altre cadavre.

Té: l darrer. En Ramon. ¡Es fret que gela! ¡Ni una tampoch! No puch mirarlo. ¡'L pobre! ¡Tant graciosot y cor-obert! ¡Y ara la seva dona está esperant que torni!... ¡Ah, que n'heu fet de mall! Y sempre, sempre, per lo mateix: ¡per governá aquí a casa, per tractarnos com bens que se'ls degolla! Y en bona fè qu'ho hem sigut be massa. Y ell molt més que ningú. Tot s'ho prenía pe'l bon costat, y res de mal s'ho creya. Fins un día.... y de bò que vaig cremarmhi. Un matí que al devant de la botiga, pe'ls monjos dels conreus de Sant Geroni, feya cantant ab mos fadrins un carro, d'aquells de quatre rodas per la sega. Gayre bé era enllestit, y sols mancava encerclá'á cops de mall l'última roda que afinava'l ribot, mentres qu'en terra lo cèrcol s'enrojía en mitj de brasas. Ell, que allavors passava, me va emprendre: —Mestre Olaguer, que Deu vos do bon día.— Encaixem ab aquesta, y li pregunto:

—Què hi há de per llá dalt?— Han vingut lletras.

Diu que ja tenim rey: que ve de Fransa, y's dirá Felip V. — ¡Felip? La peste se l'emporti. ¡'Ls Felips per Catalunya han sigut sempre de la pell del diable!— Y deixant lo ribot, lo mall vaig pendre repicant en la roda ab nou coratje.

Ell ab lo peu los encenalls movía.

—Diu, va fer, que es aquest bella persona.

—Ja a Madrid cuytarán a ferlo perdre.

—Y que vindrá a jurar las lleys antigas.

—Lo jurat trenará quan allá ho vulgan.

Company, estem perduts si la gent nostra no fá un va-y-tot: que hi há sigles y sigles que'ns volen acabar, y un día y l'altre, va de pares a fills, que sota terra furgan en las arrels de Catalunya.

—Mestre Olaguer, sempre ho veyeu tot negre.

—Nó, negre nó: color de sanch y fora.—

Se'n va riure al sentirho, y vaig quadramhi....

que'l riure aquell al cor no m'hi cabía.

—Va a la mort Catalunya; y sou vosaltres

los que aixequen lo catafalch per ella.

Vosaltres, los prudents, la gent del ordre,

que us fá por un fantasma, y sou juguina

dels d'allá y dels d'aquí que mercadejan

ab la hisenda y la sanch del nostre poble.—

Vaig agafarlo per un bras, y ab ira

sotraquejantlo tot, que'n vaig fer massa,

li vaig dir tant cremat que no m'hi veyá:

—Forman la Espanya, ¿m'enteneu?, dos pobles.

Hi há qui diu son germans. Sí, prou: se semblan

com l'aygua al foch, y com la nit al día.

Volen manar tots dos, y com en ella

no hi caben pas, d'aquí que l'un ó l'altre

té d'aplatar lo coll fins que li ajupin.

Valencians, mallorquins y aragonesos,

units als catalans, fan un sol poble.

Ells tres ja han fet a tots; y sols nosaltres

ans l'orgull castellá no'ns volem tòrcer.

¡Lo día que cayguem!... ¿Voleu saberho?—

Vaig engrapar lo mall altra vegada.

—Aquí ho teniu: veyeu las quatre rodas:

dintre'l cèrcol de ferro hi há Valencia, Mallorca y Aragón; voltat de brasas ja está a punt lo grilló de Catalunya. Vos, deixeu lo posar; y es fet lo carro que tragini pe'l món, de sigle en sigle, un mort que fá vergonya: ¡nostra rassa vensuda per cobarda y per indigna!— Y'l mall feixuch giravoltant en l'ayre, saltantme'l cor vaig acabar la feyna. Y ell.... ¡no va riure més! ¡Y ha dat la vida! ¡Y tants com ell l'han dat desde aquella hora! ¡Quí t'ha vist y quí't veu, terra volguda! ¡Cada sol al llevarse'ls baluarts mira cuberts pe'ls catalans, y quan s'acotxa a redós dels baluarts sols veu cadavres! ¡Mes ¡ay! s'acaba nostra gent de guerra! ¡y son los d'en Felip com mar que puja! ¡y murallas y torras s'esportellan! ¡y estem sols contra Espanya y contra Fransa! ¿Quí governa en lo cel que al bo's castiga? ¿Què fan nostres Patrons allá en la Gloria?... ¡Llàgrimas, té! ¡No sé d'hont surten ara! Oh, 'm pegaría a mí mateix. Si sembla que no siga jo aquell de pit de roca. Sort que ningú ho ha vist. ¡Mala negada! ¡Sort per mí y sort per ell, que si se'n reyal!...

Alsant lo fusell culata en l'ayre.

Ara que me'n recordo. En la butxaca hi dech tenir un tros de pá. Sí; miral. Y que'm trobava defallit fá estona. ¡Ah, ah! Seyemhi.

Al adonarse de que s'anava a seure al costat d'un cadavre, s'aixeca ab amargura, anant a seure a vora d'hont reposa'l seu fusell.

¡Nó, nó, aquí! Voreta de mon fidel company. Aixís: y ara.... té, benehim la taula. ¡Com als días en qu'era tant felís! Y'l pá, ¿quí'l trenca? ¡Qu'es dur! Per lo cap baix té una setmana; sembla pá de senyors, que tot es crosta.

Trenca'l tros de pá d'un cop de culata.

¡Ara! Las mollas: ¡bo! ¡Malaguanyadas, que aquí'ls aucells no hi venen! Té mil gustos. Aixís en aquest'hora jo esmorzava, allá, en la rebotiga, y part de fora d'aprenents y fadrins ¡quínas conversas! Ma muller, sonrihent y enamorada, me duya a plech de bras a la petita, del llit encara ab las galtonas rojas, fentli vergonya la claror, xerrayre, brassos alsats, y las cametas nuas, repicant en la falda de sa mare. ¡Y seguintla d'aprop mon fill venía cantant cansons, saltironant alegre, a coll, pobret, lo seu fusell de canyal ¡y, tot ulls, còm s'alsava de puntetas per veure'l plat en la polida taula! Esposa, fills del cor, may en la vida vos tornaré a mirar ¡May en ma boca la vostra hi sentiré, niu de venturas! ¡May més, may més! que m'heu deixat per sempre.

Plora, transformant poch a poch lo plor en frèstega desesperació.

Tot ho he perdut. ¡Quatre parets negrosas sens porta ni teulat son ¡ay! la casa qu'era mon cell! ¡La mort com l'ha guarnida! ¡L'alberch honrat es d'assessins refugi, qu'en l'ascó de mos avis hi blasfeman, en mon llit de nuviatje s'hi revolcan, y en lo bressol de mos fillets hi guardan las armas ab que'ns matan, y'l que'ns roban! Lluny de mí'l pá, y m'acabi la miseria, lo rosari besant d'argenteria que a ma esposa vaig dar en prometatje.

S'ha tret lo rosari que duya a la pitrera, besantlo.

¡Ah! ¡tu sempre ets ab mi que m'aconsolas,
pregant per ells fins que allà dalt m'hi vulgan!

Aixecantse ab desesperació.

¡Mes jo no puch dormir en tant que aleni
lo lladre y l'assessí de ma familia!

*Tornà á besar lo rosari, ficantsel altre cop á la pi-
trera, sanglotant ab desesperació. Pausa llarga.*

¡Oh! ¡quina nit d'horrors la nit aquella!
La ciutat no era encara un munt de runas,
que murallas ensá tot era nostre.
Va mœurs l'enemich; saltá la mina;
s'obrí un baluart, y pe'l descoll tot d'una
los vils traydors per los carrers entraren
fins ma casa arribant. Jo en ma finestra,
espitllera d'honor, ab quina angunia
disparava als malvats. Caygué la porta
als cops de la destrál; ¡y aquella turba
de gent sens Deu va regolfá'en la entrada
caragolantse escala amunt rabiosa!
Ma muller m'abrassava y'ls estrenyíam
entre'ls dos als fillets. La turba fera,
manantla un capitá, tirat de Judas,
apuntá contra tots. ¡Pietat! cridavam
ma esposa y jo. ¡Pietat per ells! ¡Y'ls monstres
al ordre d'aquell Judas dispararen!
¡Ah! ¡jo al cor vaig sentir las balas totas
de ma muller y de mos fills! ¡Las meas
no las vaig sentir pas! ¡Y'm desangnavá!

*Se sent tocar á sometent molt apartat y á estonas, que
no destorbi la representació. De quan en quan
també s'ha de sentir alguna canonada molt llun-
nyana.*

¡La campana que parla! ¡Bona llengua!
¡A la brega altre cop y á la venjansa!
¡Això es viure y gosar! Mes, ¿cóm no tiran
los d'aquestos carrers? ¡Foch altra volta!
¡Y jo dalintme aquí sense combatre!

*Se sent ramor llunyana de gent que s'acosta y que té
de creixer fins á caure'l teló.*

¡Quina ramor! ¿Y què pot ser?... Dirías....
qu'es la mar.... ¡La mar, nó!... ¡Gent que s'acosta!
¡Ah, sí! ¡Gracias Deu meu! ¡Y ells se pensavan
que'ns rendiriam. ¡May, may de la vida!
¡Quín goig veurels venir! ¡Germans de guerra!

*S'ha enfilat á la barricada presentant lo cos. En
aquest punt se sent un tiro que'l fereix. Baixa una
part de la barricada.*

¡Ah! 'Ls enemichs. ¡Y m'han tirat! ¡Oh rabia,
que aquí'm sento ferit! ¡Sí, sanch, sanch meva!
¡Y venen! ¡Què! ¿Moriren tots los nostres?
¡Mes aquí soch y encara tinch coratje
per fermi á mossegadas y ab las unglas!

*Després de tornar á mirar los enemichs que s'acos-
tan, ve tambalejant al mitj de la escena.*

¡Oh Deu tot poderós! ¡A aquell que'ls guíá
l'he descubert ab lo posat de Judas!
¡Lo assessí de ma casa! ¡Y vé! ¡Y jo'm moro!
¡Una bala! ¡Sols una! ¡Un tros de ferro!
¡Omplíume l'arma fins arran de gola!
Metralla, ferro, plom, que'l fassi engrunas.
¡Hont trobarho! ¡Ah, 'l rosari! Ja tinch càrrega.
Pare nostres.... recorts.... tot, tot adintre!

*Torna á pujar un grahó de la barricada, disparant
per una esclatxa d'ella.*

Amunt. ¡Se'n vé al davant.... y riu! Té: plègaho.
¡Ah! L'he tocat. L'hi ha anat sobre la cara.
Ja cau. ¡Feyna pe'ls corps! ¡Ara á mí'l riure!

Rialla que acabi ab un gemech.

Tot tremolo.... ¡Es.... de goig! Mos ulls s'entelan.
No es lo fum de la pólvora: es que arriba
per mí la mort. ¡Ah fills! ¡Volguda esposa!
¡fèume un llach, que ja vinch!.... ¡Pàtria adorada,
sàlvat! ¡Sálvala, Deu! ¡Ayre!.... ¡M'ofego!

¡Ha parat lo canó! ¿Rendits? ¡Vergonya!
¡Fins los morts, cóm no s'alsan y'ls escupen!
¡Nó, enrera tots! ¡Aquesta terra es nostra!
S'acostan. Son aprop. ¡Jo no'ls vuy veure!....

*Al agonisar, caygut á terra, se cubreix la cara y'l
cap ab los brassos per no veurels ni sentirlos.*

Aixís. ¡Morim! ¡Ja son aquí.... las furias!

*Ha de semblar que Mestre Olaguer ha mort. En
aquest moment la ramor dels castellans s'ha de sen-
tir al peu de la barricada. Després del crit de
«¡Viva Felipe V!», Mestre Olaguer s'aixeca rígit,
cayent mort, desplomat després de vitorejar á Cata-
lunya.*

(¡Viva Felipe V!)

¡A fora lladres!

¡Visca la llibertat de Catalunya!

*El acte de caure'l teló s'han de veure'ls soldats de
Felip V escalant la barricada.*

ANGEL GUIMERÁ.

LA NOVA ERA

(Continuació.)

»¡Alabat sia Deu! Ell ho vol aixís. Escrígam vos-
té, que'l mateix dador passarà á recullir la carta; y,
sempre que tinga proporció, fassa lo mateix, li de-
mano per caritat. Dígam lo que fan per aquí, cóm
están de salut, si la Rosó segueix, com jo crech,
essent bona cristiana, si l'Agustina y la Pepita en-
cara viuhén ab vostés, y á vosté y á la senyora
Pepa, cóm los prova aquest temps.... ¡Ay, Senyor,
quín temps! Mes, sobre tot, dígam tot lo que sapia
del Enriquet y la Concepció, y si pot, fassals sa-
ber que jo penso en ells á cada instant, y que tots
los días, en mas oracions, prego per ells. Preguen
també vostés per mí, y pera que vingan millors
días, y'ns poguem tornar á veure ab salut....

»Deu ho vulga, y mentres tant, vostés disposen
de son veritable amich y servidor,

»FRA ARCÁNGEL DEL SANT NOM DE JESÚS.

»Del nostre Convent de Valencia á 16 de febrer
del any 1809.»

Finida la lectura, lo senyor Francesch se deixá
anar com abatut en la cadira de brassos hont seya,
y va passarse las mans pèl front.

—¡Pobre pare Arcángel!—exclamava la filla.

—Se veu que pateix molt d'esperit aquell sant
cristiá,—observava la senyora Pepa.

—Sí, y tot per massa bon cort d'ell,—afegí la
Agustina.—Massa bo, massa bon home. Aixó ha
estat la desgracia d'ell y la de nosaltres; perquè, á
no haver sigut aixís, ell no fóra desterrat, jo encara
m'estaría ab los senyors, lo pobre Enriquet no hau-
ría hagut d'anarsen.... ¡Lo meu fill! que quí sab si
es viu á estas horas.—

La senyora Pepa, disimuladament li signá que
callás, perquè al seu home tant era parlarli del En-
rich com véurel capficat desseguida. Aixís ho degué
compendre l'Agustina, quan res més va dirne; però
també la va interrompre la vinguda d'una persona
á quí certament ella no esperava veure en semblant
lloch: la cuynera de casa Piguillem.

—Hola, Tuyetas. ¿Tu per aquí? ¿Qué hi há de
nou?—li digué sorpresa la vella.

—Ja ho veu,—respongué la minyona.—Tantas
vegadas que vosté m'havía dit que vingués, y avuy
m'he vist ab treballs pera ensopegar la casa....
¿Sab? no m'hi parava quan vosté'm deya: «Mira, es
á tal y á tal part, no pots errarte....» En fi, quan
he vingut, es senyal de que convè: he de dirli unas
quantas paraulas.—

La vella, glatint de curiositat, y fonentse de te-
mor, la feu pujar á dalt á la saleta hont dormía.

—Donchs digas, digas: ¿qué hi há?—va pregun-
tarli.

—¡Ay, Agustina, que no ho sapia ningú lo que li
vaig á dir!—suplicá la cuynera.

—No tingas por, dona, ja pots dir tot lo que vu-
llas, que res se sabrá.

—¡Ay! no sè com comensi, perquè.... Vaja la se-
nyoreta molts temps há que no sè'l que tè: fa una
cara tota diferent, plora sempre, y ahir va dirme
que.... que.... Jo no sè cóm explicarli, perque sò
minyona, y.... En fi, vosté ja m'entendrà. Va de-
manarme que vingués á dirli á vosté, y, com lo se-
nyor me tè donadas ordres molt rigorosas, jo no
volía ferho; però al sentirla ab aquelles exclama-
cions que feyan plorar, no he pogut aguantarme, y
he vingut, perque vaja, Deu nos en quart de lo que
li passa á n'ella. Alló de no tenir ningú, enteram-
ent ningú, en semblants cassos, ha de ser molt
trist; y vosté ja sab de la manera qu'es son pare, y,
com dona Gertrudis casi sempre es al llit, vull dir
que.... També vol saber novas del seu senyor, que
per açó no més ja m'hauría enviat cent cops, sinó
que jo no'm volía comprometre.

—Ja ho entench, ja ho entench,—respongué la
Agustina rumiant ab tristior.—Mes ¿qué puch ferli
jo? ¡pobre de mí! Però mira: dígasli que no s'affi-
gesca, que tot s'arreglará ab la ajuda de Deu, y que
t'envie sovint á dirme lo que hi haja. ¡Ah! Li dirás
també que l'Enrich está bo y que sempre escriu de-
manant per ella. Açó dígasli pera consolarla no
més, perque, filla, mon debot no sabem ahont para
ja fa vuyt mesos; però á n'ella se l'ha de enganyar,
perque si li diguessem que no'ns escriu, fora ma-
tarla.—

Tants encárrechs li feu, tantas preguntas li va di-
rigir y tantas cosas li explicava, que la sirventa
no tingué més remey que deixarla sens compliments
per no mancar á la seva obligació; mes la vella de
contenta no sabia lo que li passava: havia rebut no-
vas que, per referirse á personas de son afecte, no
podían menys de alegrarla; però las de la Concep-
ció, sobre tot, per ella no tenían preu y li eran dol-
ços pronóstichs de felicitat.

III.—GLORIAS Y AMISTATS

¿Quina havia estat la sort del pobre Enrich? ¿Era
mort ó viu? ¿Per qué no escrivía havent deixat ab
tanta racansa lo lloch hont nasqué, los seus interes-
sos y totas las afeccions de son cor? Per forsa tenia
d'haverhi un obstacle molt gran pera qu'ell se por-
tès aixís.

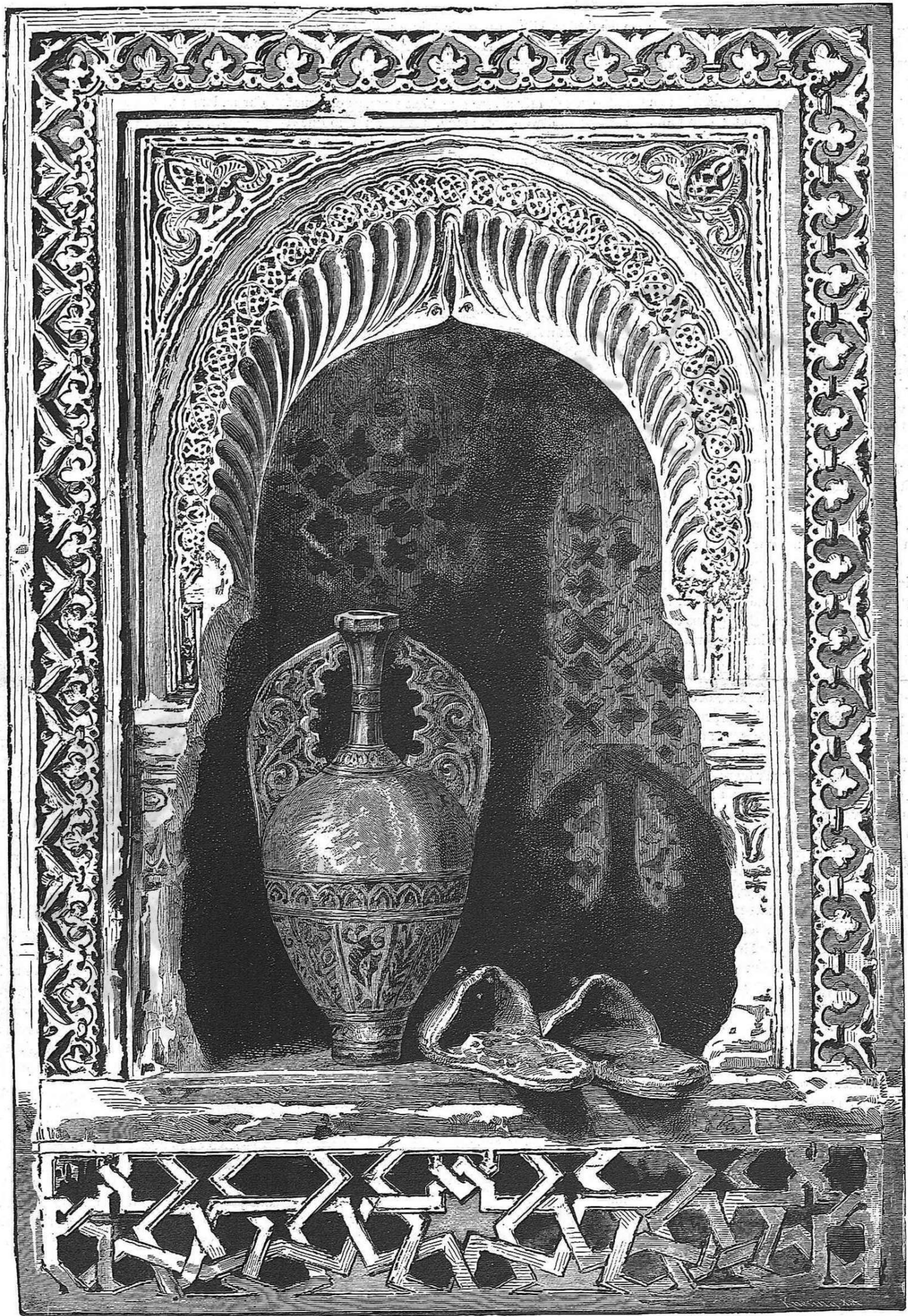
Aquella mateixa nit que surtí de Coll-Blanch ab
son amich y'l pagés, aquest los acompanyá al poble
de Sant Boy, hont va presentarlos á la companyia
del somatent que's trobava allí. Los dos joves foren
admesos desseguida, no sens que algú de aquells
paysans armats, que gayre be tots eran gent del art
de la terra, se permetès certas bromas ab ells, cre-
yentlos, pèl hàbit y las maneras, incapassos de las
fadigas de la guerra; però'ls ciutadans donaren tals
mostras de prudencia en lo tracte y tals demostra-
cions de patriotisme, que poch després s'havían gua-
nyat la consideració de tothom.

De bell principi, al Enrich li costá ferse á la vida
atzarosa de la guerra, vida contínua de privacions,
esforsos y perills qu'ell no tenia acostumat; però,
ab l'exemple del Albert, qui semblava que may
hagués fet sinó vida militar, cobrá tal coratje'l nos-
tre hereu, que abiat sobrepujá á son amich. Tin-
gueren alguns fochs ab las tropas imperials, y's por-
taren tant bè'ls dos barcelonins, que açó y'l saber
de lletra (cosa molt poch comuna per aquells anys)
feu ascendir á en Dalmau á sargent primer y á lo
Albert á sargent segon.

En lo conjunt d'aquella tropa hi havia molta di-
versitat de figuras, y al que sols estava fet á veure

L'ABBÉ DEGUERRY, ESTATUA EN MARBRE EXISTENT EN LA IGLESIA DE LA MADALENA, Á PARÍS,
ORIGINAL DEL ESCULTOR ROSSELLONÉS ALEXANDRE OLIVA.

NINYO DE L'ALHAMBRA DE GRANADA, CONEGUT PER «EL BABUCHERO».

forsas regulars, li causava estranyesa allò que semblava un desconcert: qui duya barretina de pagès, qui de mariner, qui mocador lligat al cap; qui tenia espartenyas, ne gastava, y qui nò, á peu descals feya sa via; uns portaven gech y altres, quan no volían anar en mànegas de camisa, s'embolicavan ab un tros de manta; fins algú que abans vivia de son propi, per necessitat havia hagut de passarse de mànegas lo gambet qu'en altre temps no més eixia per la festa major y las diadas de colre y guardar; en quant á las armas, era aixís mateix, puig l'un tenia fusell, l'altre escopeta, aquell trabuch, aquest una pistola antiga; sens los que combatían ab destrall, rella, aixada, forca ò senzill bastò. L'Enrich y l'Albert, cada hù ab sa casaca hont duya'ls galons que indicavan son càrrech respectiu, y ab son barret de copa, contribuían á dar més varietat al cuadro; mes perque l'abigarrament for encara major, un dia, trobantse á Granollers, cap al tart se'ls presentava un trompet d'infanteria ab lo seu uniforme.

—¿Qui ets, minyó?—li preguntava el capitá, que era un pagesás rich de Molins de Rey, mentres tots los del somatent l'enrotllavan.

—Sò'l trompet del regiment de Ultonia, perque vaig assentar plassa,—feu lo minyó, qu'era alt y esquerdalench y feya cara de aixerit.

—¿Y á qué vens aquí sol?—feu lo pagés.—¿Hont tens la companyia?

—No ho sè, ni ganas,—contestá'l trompet.

—¿Ah! tu has desertat.

—Sí, aixó mateix.

—Donchs, minyons, lliguéulo ben fort, y'l presentarem á la primera columna que's trobe. ¡Quín patrici!

—De patrici ne sò tan com vos, y perdoneu. Jo no he desertat per cobardia, que (mal m'está'l dirho) los francesos may m'han fet por; però ¿qué us diré? la vida de soldat no m'agrada y vinch á ferme del vostres—declará'l jove.

—¿Ay!—saltá ab ganseria'l pagés.—¿Deus pensarte que aquí jeyem tot lo día prenent xocolata y menjant mel y mató! Donchs t'equivocas; nosaltres treballe molt, sempre que ve'l cas, y ab malas eynas.

—Aixó es lo que jo vull, anar per feyna y no gastar compliments en va. Per aquest motiu fujo de la tropa. Allí tots se'n van carregats de cortesias y revistas que no curan de res, y un hom qu'es valent, encara que's veja l'enemich á tret de canò, si als principals no'ls dona la gana ha d'estarse ab los brassos plegats y rosegantse'ls punys, perque si's piula no més, tot seguit cau la garrotada ò'l sabre de pla sens remissió; y gracias que á un no'l passen per concell de guerra, que alló ja son figas d'altre paner..... Però despatxem. ¿Me voleu ab vosaltres ò no?

—Semblas molt resolut, noy,—observá'l capdill, mirantse al trompet de cap á peus, y apuntantse com ab un bastó ab son sabre rovellat.

—Ho sò més de lo que us pugau creure,—afemá'l jove,—y perçò no m'agrada cremar pólvora en salva. ¿Me voleu ò no me voleu? Digáumho totseguit, que si no faig per vos algú altre'm pendrà á mans besadas.

—Ay ¡que vas depressa!—accentuá l'home gros ab més catxassa que may.—¿Y si jo, en lloch d'admetret, t'agafès?

—Ho veuriam—saltá'l desertor ab feresa, reculant una passa y posant lo fusell al punt de dalt.—

Lo pagés, sens móures del lloch, esclafí una grossa rialla.

—Provéu de posarme las mans al damunt—digué'l soldat.

—Abaixa l'arma, ximplet—feu lo capitá.—¿No veus qu'entre tots se't menjariam? Ja veurás, aquí no tenim sinó un timbal que encara no val un sóu, y'ns convindria en gran manera un trompeter; quedat ab nosaltres en bon hora; però no't penses que hajas d'anar per las tevas; aquí, com per tot arreu,

s'ha de fer bondat. ¡Ey! si no ets lo que semblas, si en lloch de bon patrici fosses un espía, no t'adormes, ves ab peus de plom, perque tinch malas espurnas. Ey, perçò no t'enfades,—afegí veyent que l'altre prenía malament sas observacions,—jo no més t'aviso. Ni una paraula més, ets dels nostres.

—¿Donchs, visca Espanya!—cridá'l soldat, tirant enlayre son morrió y tornant á posársel, després de haver deixat lo fusell arrimat á un padrís.

Totseguit més alegre que unas pascuas comensá á tocar diana, després atach, retreta, tot lo que li venía al pensament, acompanyantho de posituras y muecas festosas que's dirigían principalment á las donzellas que ab sas mares s'havían acostat al rotllo.

—Tot aixó,—va dirli'l capitá,—alguna estota haurás de ferho servir; mes, ara com ara, no mogas soroll, que las moscas dormen.

—Está bè, está bè,—va respondre'l desertor, deixant de sonar.

Los dos amichs s'acostaren també al rotllo moguts per la natural curiositat, y al cap d'un xich, lo Albert preguntá al altre:

—¿Que no'l coneixes? ¿De debó, Enrich, no l'has conegut encara? Miratel bè.

—Sí ¡ay! sí que'l coneix ara..... ¡Gaig!—cridá'l veler.

—¿Qui'm crida? ¿qui es aquest?—interrogá'l jove mirant cap allá d'hont havia eixit la veu.—¿Senyor Enrich!—va exclamar adonantsent y corrent á son encontre.

L'Enrich li passá'l bras afectuosament per la cintura, á lo que'l trompet va correspondre agafantlo per la mà.

—Prén l'arma y vina fins á mon allotjament,—digué'l jove fabricant al qui havia sigut son mosso.—¿Vens, tú, Albert?—afegí.

IV.—ANSIAS DEL ENRICH

No havían caminat los tres gayre més de vint passos, quan s'embocavan ja dret á una casa de mitjana apariencia, y's ficaren endins fins á esser al pati per hont s'entrava al dormitori del Enrich. En lo llit de posts y banichs s'assentaren ell y l'Albert, mentres lo Gaig, que acabava de fer una pila de horas de camí, agafant la cadira única que hi havia, s'expressava d'esta manera:

—¿Y donchs, senyor Enriquet, cóm es aixó? Está vist que jo no puch estar gayre temps fóra de la seva obediencia: abans era'l meu amo, y ara es lo meu sargent, segons veig.

—Y tu també ets alguna cosa. ¿Cóm es que hajas arribat fins á trompet?—preguntá'l menestral fent una mitja rialla.

—Ah, sí,—feu lo minyó, també rient.—Res, va esser una casualitat. Vaig fugir de casa, com de tant en tant acostumava, cansat d'estar massa bè; no trobant altra manera de viure, me'n aní darrera una partida de tropa, perque'ls soldats son gent alegre y'm davan menjar, y al últim, aconcellat per algun d'ells mateixos, vaig assentar plassa de trompet, qu'es cosa que m'agrada: ja sab vosté que sempre he volgut fer soroll.

—¿Y per qué has desertat? ¿No sabs que la feta podía costarte molt cara? Tu may has volgut creure, y.....

—Ja veurá. Jo ja estava content de fer la meva obligació; mes lo tindre d'anar ab tants compliments ab l'un y ab l'altre, y encara, després de corre y partir, si á un li quedava un moment per distreures ò reposar, haver d'aprofitarlo per la neteja del armament, los botons y las corretjas, aixó, no feya per mi, no veig que sía necessari pera fer la guerra al francés. Encara, ab tot y aixó, no me'n haguera mogut; però hi havia un cabo á la meva companyia que'm mirava de mal ull y tot sovint me feya festas ab la vara..... Jo no tinch natural d'aguantarho, y he resolt anarmen pera no fer un atentat.

—Sempre serás lo mateix: amich d'anar per las tevas y res d'obehir á ningú. Cregas, donchs, que per tot allá hont vajas, tant si ets de tropa com de somatent, haurás de fer lo que se't mane, ò, del contrari, tu hi perdrás, creume.

—Bè, si, ja ho veurá com me portaré. Ja sab que vosté sempre m'ha fet creure; veja, donchs si pot ficarme á la seva companyia.

—Ho probaré. Si puch..... Però no'm fassis quedar malament.

—Dèixeu anar, no'n passe ansia. Però, díguim: ¿cóm es que vosté es aquí? ¿Potser tingueren alguna diferencia ab lo senyor Francesch, que vaja anarsen de casa?

—Lo tenían per conspirador, y anavan per agafarlo,—va respondre l'Albert.

—¿Ah! Vaja, vaja, vet-aquí..... Ja m'estranyava jo..... Y ara aquella senyoreta s'haurá quedat sens promés. ¿Se recorda dels tips d'anar y venir que'm feya jo portantli cartas?—

Llavors l'Enrich abaixá'l cap ab tristor y va contar al Gaig lo que aquest no sabia. L'ex-tirador de llazos ho escoltava ab interés. Al saber l'astucia del casament, va celebrarla y aprobá la conducta del pare Arcángel, llansant de passada algunas inyectivas cómicas contra l'Agustina, la mala ombra, com li deya ell; mes quan sentía relatar l'infamia de don Joan, la fesomia del alegre minyó expressá l'ira qu'en son cor generós sentía, y, no podentse contenir, digué:

—Que's guarde de mi aquesta mala ánima Me la pagaré.

—Nò, Gaig, nò,—va respondre l'Enrich.

—¿Per qué nò? Qualsevol picardia's mereix un home aixís.

—No convè de cap manera. Lo qu'es fet ja no t'emy, y, ademés, tot lo mal qu'ell puga ocasionarme no'm farà oblidar qu'es lo pare de ma esposa. Si'm vols bè, si'm tens afecte, com jo crech, d'altra manera pots servirme sens perjudicar á ningú.

Escolta, donchs. Ja acabas de saber cóm y per qué vaig anármen de casa y de Barcelona, y coneixentme, com me coneixes, pensar pots quín es lo meu viure. Per més que m'haja avesat á las penallats y als perills de la campanya, mon pensament está fixo en lo lloch hont son los que'm varen fer de pares y la dona que vaig elegir per muller. Moltes vegadas sò donat cartas á gent que anava á la ciutat, y l'un hora no he vist més al portador, altra hora m'ha dit que no havia sapigut trobar la direcció; algun cop la meva companyia ha tingut de marxar tot seguit, y una vegada per temor, altra per deixadesa, may he pogut tenir resposta, y, lo qu'es més, ni la seguretat de que'ls de casa sabessen l'estat meu. L'angunia que jo passo, no te la pots afigurar; y no puch exir de esta situació, perqu'encar que obtingués llicencia per anármen uns quants días, entrar á Barcelona fora exposarme á perdre la llibertat y la vida, perque no deixo de ser molt conegut allí, y no mancaria algun caragirat que se adonés de ma presencia.

—¿Vol que me n'hi vaja jo?—saltá'l Gaig sens deixarlo acabar de dir.

—Aixó es lo que jo voldria.

—Donchs, vinga un vestit de paysá, é hi corro. ¡Aixó ray! De passada, també vull veure á la mare, que ja deu haverme dit un miller de pare nostres.

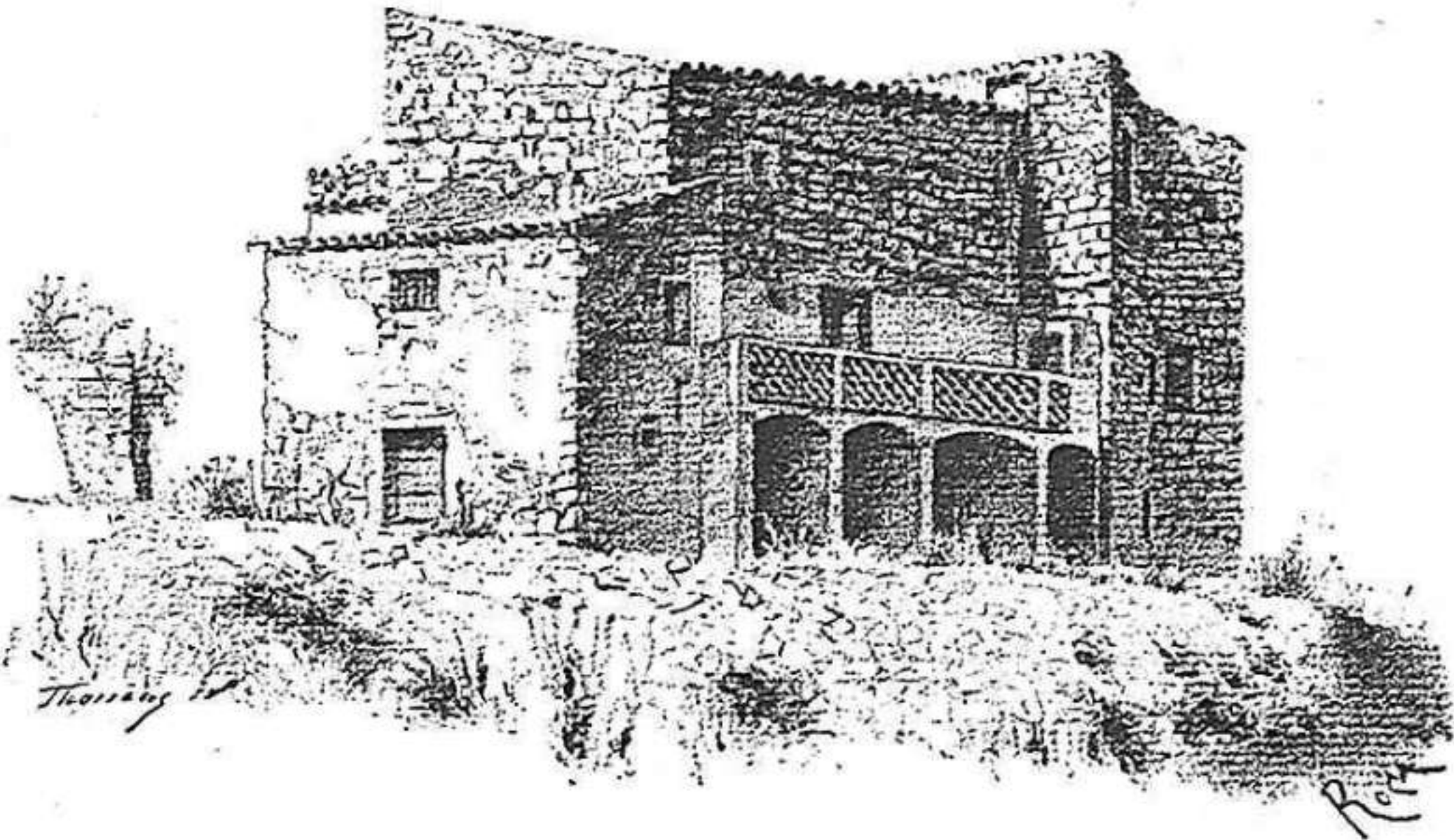
—¿Oh! espera, espera, no es hora encara. Som soldats, y no podem disposar de nosaltres mateixos. Ademés, tu acabas d'arribar, ets desertor y ¿cóm vols que sens més ni més te dongan llicencia? Portat bè, y esperarém una ocasió bona.

—¿Esperar! ¿esperar! Veli aquí com es vosté: tot carregat d'escrúpols y temors. Jo vaig dret sempre á las cosas; si per mi anés, marxaria tot seguit.

—Donchs ho farías malament. Jo ho desitjo més, molt més que tu; però avuy te dich: «No es hora encara.»

(Seguirá)

ANTONI CARETA Y VIDAL.

SAFONT

L'edifici d'aquest nom, representat en lo dibuix del senyor Roca que publiquem en lo present número, no té historia que valga la pena d'escriures; es una casa de pagés que de lluny fá entendre l'importancia que degué tenir algun día, tant per ésser gran, espayosa, còmoda, com perque la construcció acusa una perfecció y riquesa poch usadas en tals edificis y en lo temps en que aquest s'axecá; las parets son de pedra desbastada, y'l portal no faria mal paper en qualsevol casa rica de ciutat. Al un costat del edifici actual s'hi veuhen oberturas que abans havían estat interiors; de manera que la casa d'abansera fins á cert punt sumptuosa, quan no havia anat á terra la part que ara hi manca, y de la qual no'n resta altra memoria que'l pedruscall escampat per allí á la vora.

La casa de Safont está situada al mellor punt d'una magnífica pessa de terra, plantada bona part de garrofers y bona part inculta, ab aygua fresca y abundosa, que la coneix y la exalta tothom d'aquells voltants. Desde Sans, exint cap á la carretera de Port, se veu la casa de Safont de cara, posada á curta distancia d'aquella carretera y al primer replá de la rampa de Montjuich, sota mateix dels dipòsits de la pólvora. En aquell punt s'assegura que hi va haver no poch fets d'armas durant la guerra de successió, y hem sentit fer menció d'alguna victoria obtinguda al peu mateix de Safont per un grapat de braus catalans contra las tropas que vingueren á posar siti á Barcelona (1714).

Arrambats al edifici ó seguint un bocí en direcció á Port, disfrutem de la vista d'un magnífich panorama: de dreta á esquerra's descobren las poblacions de Gracia, Sant Gervasi, Sarriá, Las Corts, Esplugas, y més avall Hostafranchs, Sans, ab lo barri de la Bordeta, formant tot axò un mosaich de casas y fàbricas, ab las serras del Tibidabo y Sant Pere Màrtir en últim terme, y encara més enllá otras sèries de montanyas fins á morir al peu del mar, dexantshi veure en aquell punt lo campanar de Castell-de-fels; y completa'l quadro'l deliciós pla de Marina, catifa de verdor salpicada ensá y enllá de fàbricas ab sas ayrosas xemeneyas, y limitada pe'l mar poblat de barcas pescadoras. Una vista tan alegre no la pot tenir cap més punt en tota la montanya de Montjuich, y'l qui va manar edificar la casa de Safont, no podía pas triar mellor emplaçament.

Abans de cloure aquestas ratllas, volem apuntar una cosa encara que no sia potser lo lloch més á propòsit pera parlarne, aprofitem l'ocasió, y mentres tant nos escapem d'oblidarla.

Tot mirant los munts de pedras que hi há al costat de la casa de Safont, nos va cridar l'atenció un gros fragment de columna que allí estava abandonat y quina procedencia no'ns hem pogut explicar. La tal pedra, que ab treball vam arribar á remoure es lo tros inferior d'una columna gòtica de la decadencia, estil *flamejant*, esculpida ab admirable perfecció; en los extrems de la pessa s'hi veuhen clarament las senyals de que la tal columna havia estat muntada. Ara bé: lo gòtic de la decadencia

d'aquest estil no sabem que tinga en Catalunya cap edifici important que'l represente; es un gènere del que n'hi há molts y bons exemplars en otras parts d'Espanya y en Portugal, pero que aquí no hi há arrelat may; tot lo més trobarem en edificis de la nostra terra algun detall que recorde l'estil flamejant; però'l tros de columna de que parlem dona idea d'un edifici gòtic important y d'un estil que no es lo gòtic catalá. ¿D'ahont ha sortit, donchs, aquell fragment, qu'es un modelo acabat de son estil? ¿Qui l'ha portat allí, tan amunt y per tan mals camins, sens objecte que's puga endeinar? ¿De quin edifici devía formar part? Es una reresa tan grossa l'haver trobat allí aquell curiós fragment y se'ns va aparéixer tan misteriosa la troballa, que no hauríam pogut resistir al desitj de comunicarla als lectors, ab l'esperansa de que alguna ánima caritativa procurará recullir aquella pedra, pera si n'es digna, com creyem, donarli estada en altre siti més honrós. ahont hi figuran segurament objectes de menor mèrit é importancia artística.

L.

ESTIUHENCA

Ja tothom ha marxat; l'estiu s'emporta
il·lusions y sospirs á llunyas terras,
y la ciutat no es més que un cementiri,
florint la joventut per los vilatjes.
Parauletas d'amor que'l vent s'emporta,
embolcalladas restan entre'ls boscos,
y ninetas gentils que feyan dolsa
la nostra estada en nits d'hivern, ja fugen.
¡Oh jorns d'estiu que tristos jo vos trobo
allunyat de tothom y del bullici!
La ciutat que un bell temps m'aconhortava
sembla badanta fossa que m'espera.
No hi trobo caras conegudas; trobo
no més que gent que adelerada corra
esma-perduda perque'l vil negoci
á corre-cuyta'ls fuig d'entre las urpas.
Axò no es viure, activitat febrosa
lo seny axuga y nostre ser corseca;
veniu ab mi las tardas melangiosas,
las nits placentas y los jorns espléndits,
ahont l'esperit y'l pensament s'enlayran
y's barrejan ensemps en mars de ditxa.

JAUME NOVELLAS DE MOLINS.

Juliol de 1890.

CINCH DIAS A TRAVÉS

DELS ALBERES, LO ROSSELLÓ Y LA Cerdanya.

(Continuació)

Aquest está construhit sobre una base rectangular, qual costat major té 50 metres, ab un replá de davant unit al moll que s'avansa cap á la Isla Grossa. Per aquest replá s'entra al edifici, trobantse desseguida la vasta sala del aquari, que té 230 metres quadrats, ab vuyt grans dipòsits d'aygua, il·luminats per la claror de fora, en las parets d'enfront y del costat esquerra. Un gran cristall que té dos metres escassos d'ample y uns sis decímetres d'alt, deixa examinar l'interior de cada un d'ells; allí entre rocas y arena y plantas marinas s'hi veuhen viure los

animals y's poden observar llurs costums. No sols es instructiu, sinó interessant y agradable á totes las personas contemplar cada un de aquestos dipòsits hont s'hi observan numerosas y bellíssimas formas d'estrellas, castanyas de mar, caragols, peixos, moventse, nadant, menjant, com si un estigués situat en lo fons del mateix mar.

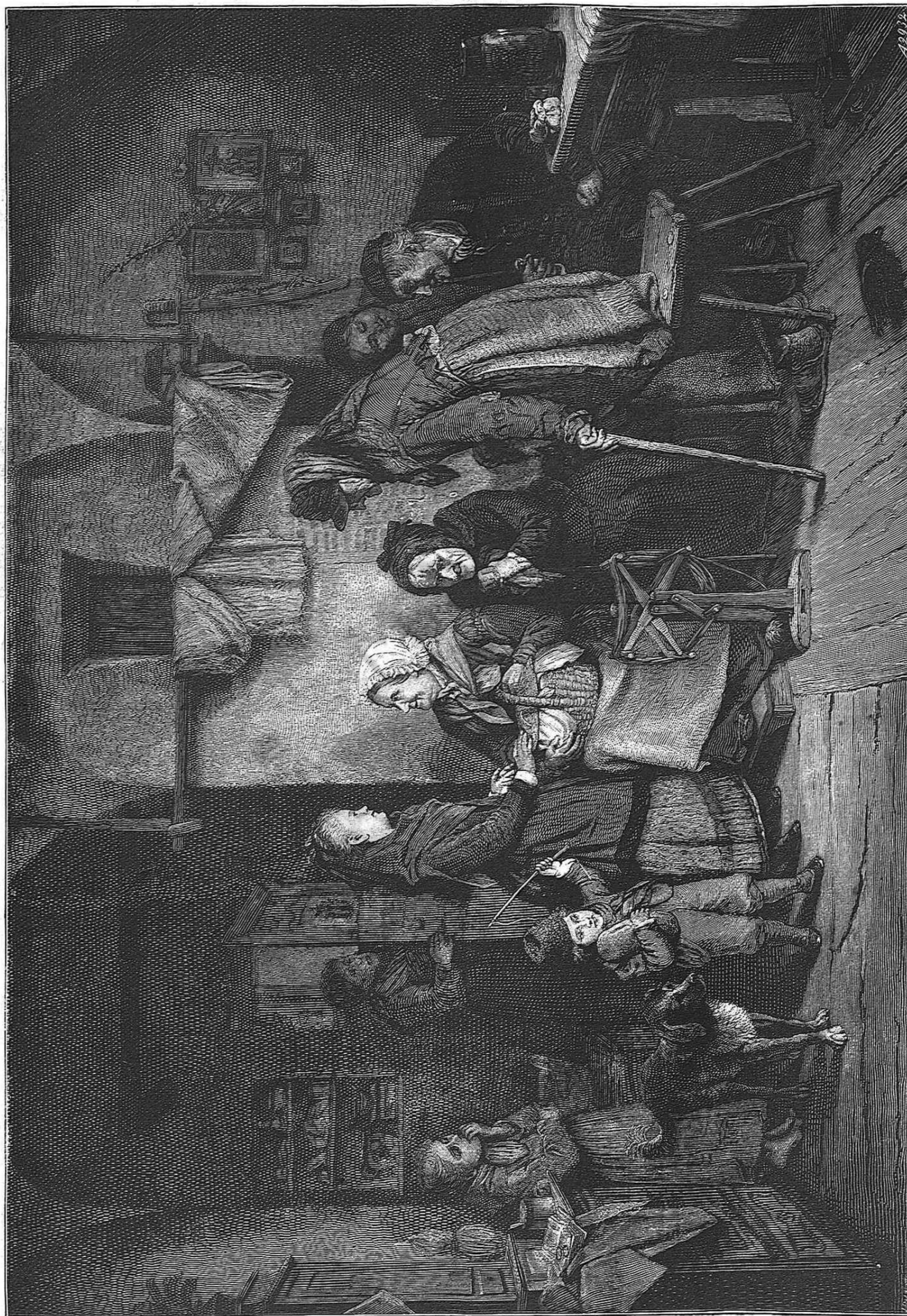
Pera alimentar cada un de aquestos dipòsits, qual aygua es precis se renove constantment, hi há un molí de vent ab un regulador automàtic que mou una bomba aspirant, destinada á omplir d'aygua del Mediterrani un dipòsit colcat á 15 metres de altura, obert en la roca mateixa y recubert d'obra, qual capacitat es de 150 metres cúbichs. En lo cas que la dita bomba no puga funcionar, una petita instalació hidráulica suplementaria, ab sa bomba auxiliar, dipòsit, etc, pot servir de moment pera evitar la perturbació que causaria qualsevol desperfecte en la bomba principal. Del gran dipòsit baixa l'aygua á cada un dels esmentats dipòsits ó viviers, ab la pressió necessaria á la vida dels animals que s'hi destinan.

Dos grans inconvenients ofereix la instalació hidráulica tal com está avuy día moguda per un molí de vent: tals son, en primer lloch, la falta de regularitat en lo funcionament; á n'aquest motiu es degut que moltes vegadas no's disposi del aygua corresponent pera las necessitats del aquari, y en segon lloch no ésser econòmic á causa dels freqüents desperfectes que las tempestats y sobre tot las ratxas del mistral produheixen al molí. La idea de M. Lacaze-Duthiers es obviar aquest inconvenient per medi de una máquina de vapor, que al mateix temps proporcionaria otras utilitats al establiment. Una de las principals fora la obtenció de la llum elèctrica, que permetria, no sols fer estudis de una índole enterament nova, sinó ademés aprofitar las horas en que no's pot treballar per falta de claror. Pera formarse una idea de aquesta última necessitat, basta ferse càrrech de la situació del establiment y de la època en que está destinat á funcionar. En efecte, allí s'hi estudia al hivern, en qual estació las nits son tant llargas; y tenint en compte ademés qu'está á redós dels Alberes, que s'aixecan abruptes, y que los crepuscòls son molt curts, resulta que s'hi puga treballar sols fins á las tres horas ó á lo més á las tres horas y trenta minuts, estant lo temps serè.

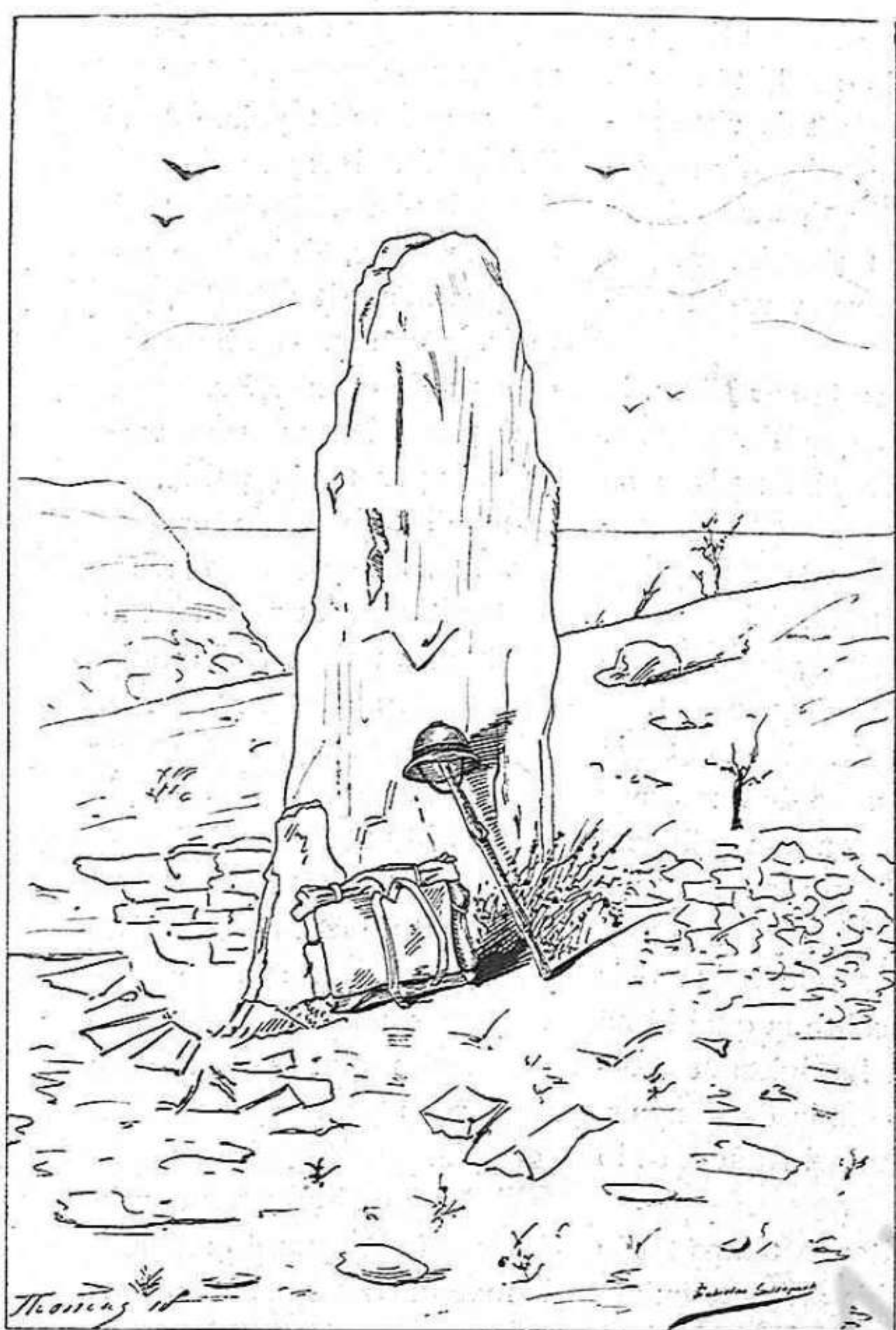
Segons havem vist posteriorment, M. Lacaze-Duthiers ha lograt son ideal: en la sessió que celebrá la Academia de Ciencias de París lo 20 de juny de 1887, notificava ab la major satisfacció que en aquell moment arribava de Banyuls hont vuyt días abans havia realisat gran part de son pensament instalant la máquina de vapor, destinada á moure la bomba y á produhir la llum elèctrica pera il·luminar los dipòsits ó viviers, quartos de treball, pera explorar las covas submarines per medi de aquesta llum, etc. Lo 25 de maig, en presencia de un sabi zoòlech rus, M. de Korotneff, feya las probas, que donaren los més satisfactoris resultats. En la mateixa sessió parlava ab entusiasme y agraïment de M. Liebaut, enginyer de la casa constructora Weh- yer y Richemond, y de M. Cutzac, enginyer civil á Perpinyá, quals senyors, ab gran inteligencia y condicions econòmicas ventatjosíssimas, portaren á terme varias de las milloras de que doná compte, aixís com també del Consell general del Departament que li facilitá los recursos demanats.

Després de aquesta llarga, però convenient digressió, continuem la descripció del edifici. En mitj de la esmentada sala del aquari s'hi troba un surtidor d'aygua de mar que cau en un recipient de forma elíptica, de bastanta grandaria.

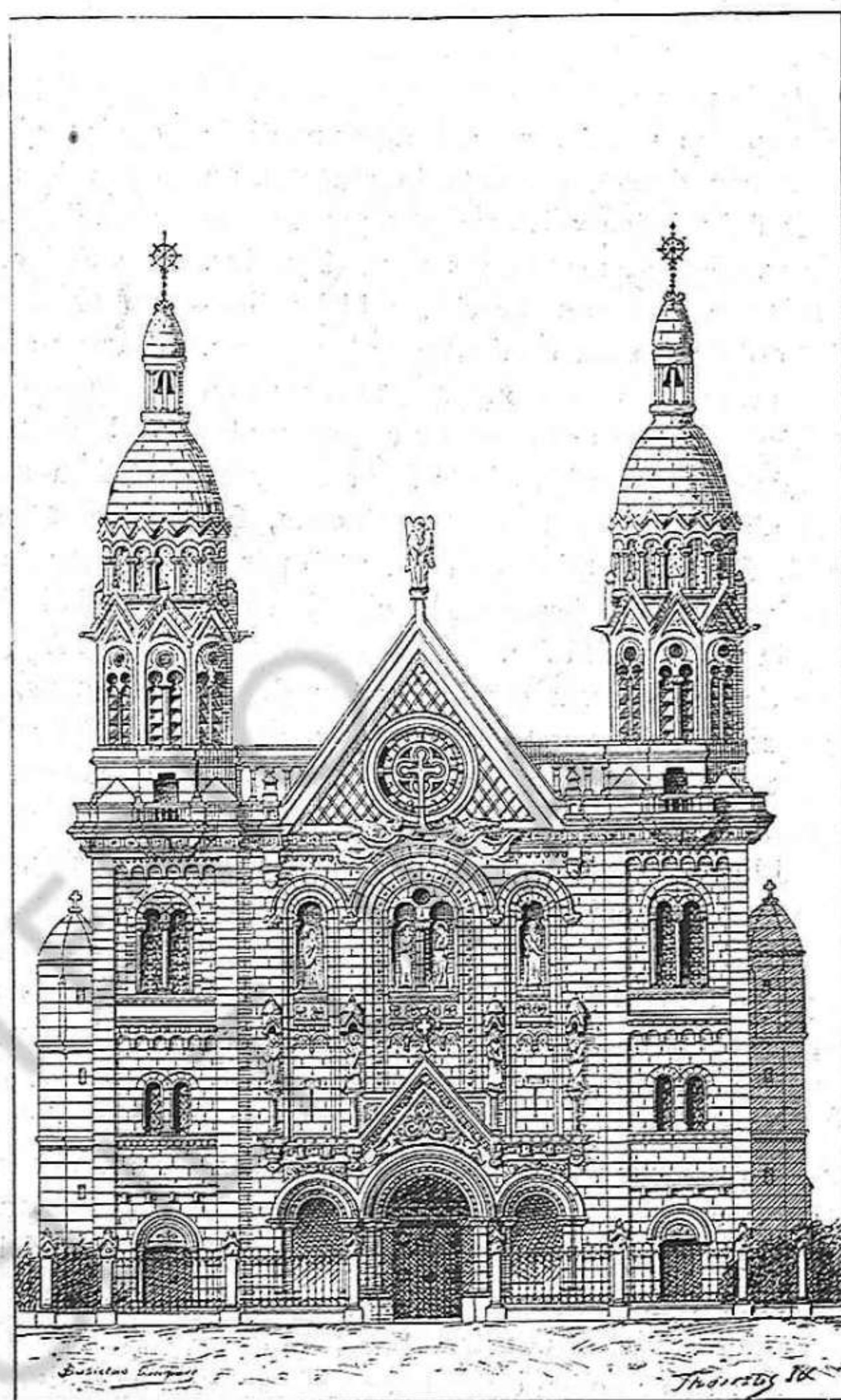
En la part oposada á la paret dels dipòsits d'aygua, ó sia á un y altre costat de la porta d'entrada, s'hi troban quatre hermosas taulas de marbre negre, taulas regaladas per diferentas personas amants de la ciencia, disposadas pera lo estudi, ab llurs petits

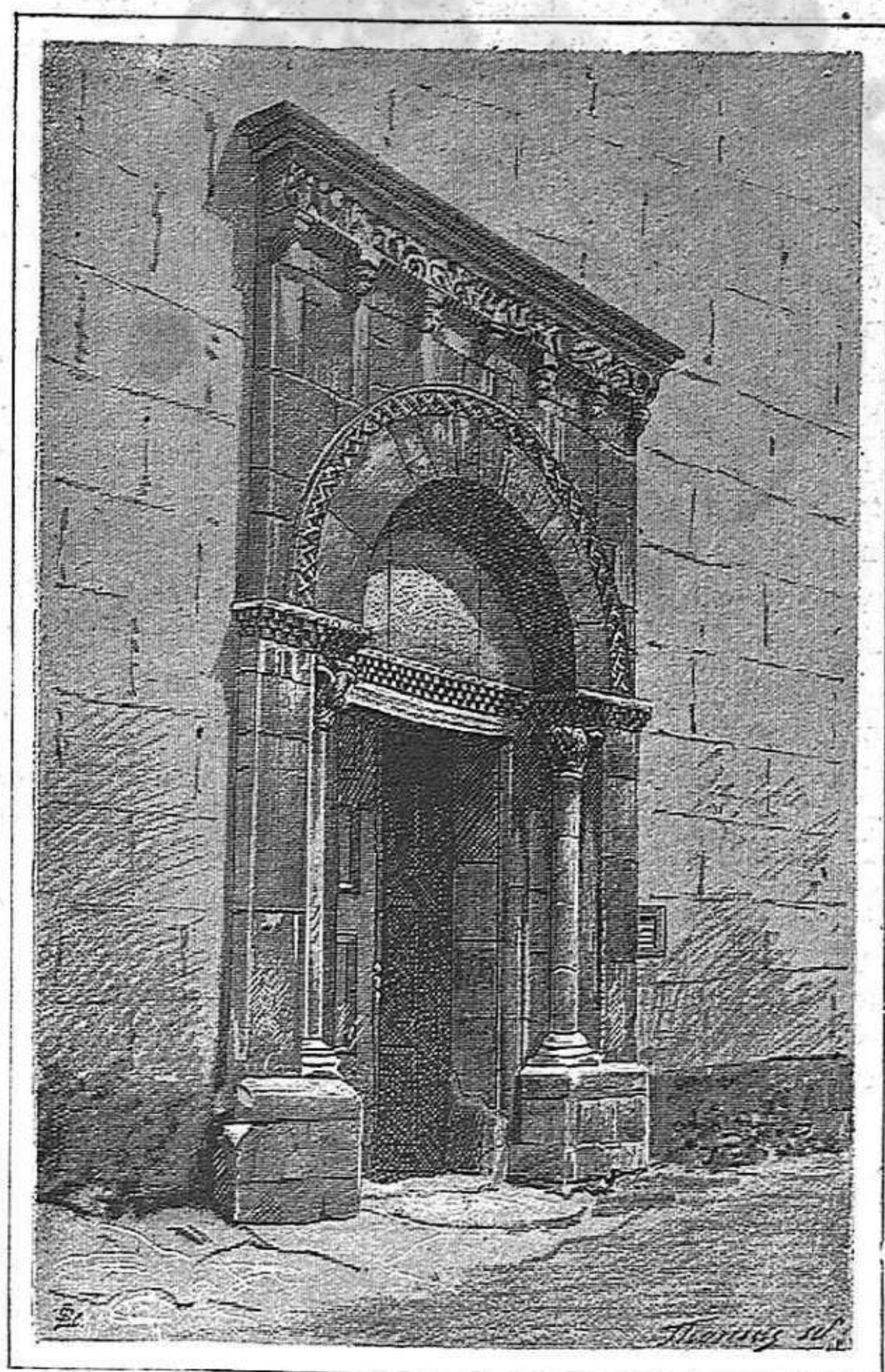
LA VISITA ALS POBRES

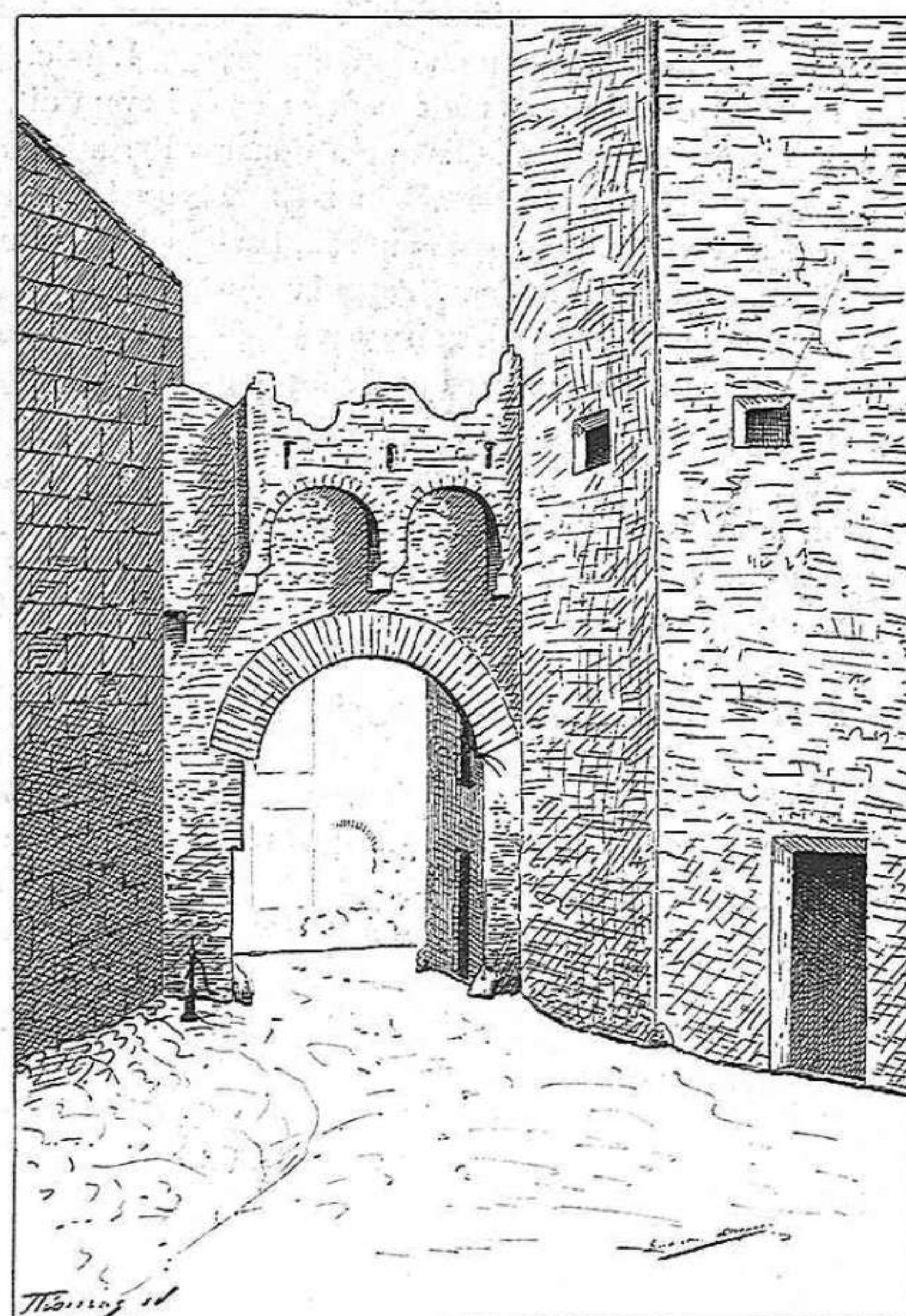
MENIR PROP DE PERAFITA, ENTRE CERBERA Y BANYULS

IGLESIA PARROQUIAL DE BANYULS DE LA MARENDA

IGLESIA DEL VOLÓ

MILLÁS. LA PORTALADA

Il·lustracions per J. Subietas-Lleopart.

dipòsits de cristall hont s'hi han de posar los animals que deuen ésser subjectats á la experimentació. Aquestos dipòsits, que podrán iluminarse per la llum solar ó per la elèctrica aumentada, si convé, per medi de reflectors, están alimentats per una corrent d'aygua de mar que's renova constantment.

Totas las ayguas van á parar á fora per medi de una especial canalisació, per sota lo portal, á un dipòsit hont s'hi rebejan guissots, entre pops, estrelles, esponjas, fideus de mar y varis caragols marins.

En la mateixa sala y á má esquerra hi há l'hermós aparato d'escafandra, destinat pera los bussos, gracias al qual pot l'home impunement penetrar en las més recònditas covas submarines y explorar las maravellas de que tant gelós n'está Neptú. Segons una 'petita placa oval en l'aparato colocada, fou regalat á M. Lacaze-Duthiers en l'any 1880 per la Associació francesa pera l'avens de las ciencias, com á recort de la visita que hi feu.

La porta de má esquerra conduheix á un departament que serveix de magatzem, hont alashoras hi havia un bot destinat á la pesca y algunas taulas de fusta pera ferhi la tría de lo pescat. De aquesta pesa's passa al lloch hont se veuen las varias canoadas de plom que portan l'aygua als dipòsits ja esmentats.

Per la porta de la dreta se va á un'altra pesa destinada á certs treballs que no podrían realisarse en las cambras del primer pis, de que després parlarem, y á la escala.

Al arribar al primer pis se troba un corredor ab celdas á un y altre costat, una de las quals está destinada á despaig del director, hont s'hi nota una vera sobrietat; altra al preparador, hont s'hi nota una vera sobrietat; y varios instruments pera lo estudi, entre los quals poden esmentarse quinze microscopis de construcció francesa.

Altra de las celdas conté la biblioteca, hont hi figuran los «Comptes Rendus» de las sessions de la Academia de Ciencias de París desde l'any 1835, los «Arxius» de aquest laboratori y del de Roscoff, otras interessants obras de Historia natural y la part corresponent á la regió, del excelent mapa del Estat Major francès. Aixís en los llibres com en los de més objectes deguts á la munificencia de gran nombre de personas, hi consta lo nom del donador, veient enhi bastants de personas molt conegudas.

Un altre dels departaments s'utilisa pera donar conferencies agrícoles, que ofereixen bon xich de importancia en una encontrada com aquella, bastant allunyada de centros científichs. Totas las demés, en nombre de 28, disposadas ab gran senzillès, servexen cada una per una persona de las que acudexen al laboratori á fer estudis.

Lo personal es molt reduhit, puig consisteix sols en lo director, que té á sas ordres, además del ajudant-preparador, lo guardiá y la tripulació, composta del patró, dos mariners y un busso.

Després de més de un'hora de recórrer aquest important establiment, ne sortíam satisfets; però sentint recansa de que nostre país ni estés dotat tant sols d'un laboratori zoològich, situat, com se requereix, en un dels llochs á propòsit que tant abundan en las costas d'Espanya.

Al propi temps consideravam lo gran apreci que mereix de tots una nació en que la iniciativa particular de son esperit científich ha lograt fundarne ab tals condicions, que no sols no s'exigeix retribució pecuniaria, sino que además ofereix generosament los medis disponible á totas las personas, sens distinció de nacionalitat.

De pas, y aprofitant lo temps que'ns quedava fins á las quatre horas quarantacinch minuts, recorriam los voltants, recullinhi algunas, encara que pocas, especies de caragols terrestres propis del litoral (*Helix aspersa*, *vermiculata*, algunas *Xerophilas*, la *Cochlicella barbara* y una *Hyalinia*).

Sortim en lo tren á l'hora esmentada cap á Argelès, y de pas podem observar l'aspecte del país,

lo qual segueix lo mateix qu'en la vessant espanyola, ço es, constituït per llicorellas silúricas, molt axecadas, de colors obscurs, atravesadas per primas vetas de quartz blanch, que s'enfonzan dins lo mar, originant análogas cotzadas, en una de las quals está edificat Colliure. Entre las varias ermitas que's veuen, pot esmentarse la de Nostra Senyora de la Consolació, ja per la devoció que hi té tota la gent de l'encontrada, ja baix lo punt de vista malcològich, per esser la localitat clássica d'un caragol terrestre de forma molt singular, denominat per Férussac *Helix Rangiana*, y per trobarshi, com en molta part dels Alberes, una hermosa varietat rosada de la *Helix splendida*.

Com s'observa generalment en la cordillera, la vessant francesa es més sobtada que l'espanyola, de manera que poch abans d'arribar á Argelès apareix ja independenta la plana del Rosselló. Lo poble d'Argelès está edificat en lo mateix peu dels Pyreneus, ja bastant lluny del litoral, del que s'en separa cada vegada més la vía férrea, la qual, desde Culera en lo Ampurdá, l'havia anat vorejant.

Havent sigut nostra arribada á Argelès á entrada de fosch, no tenim més temps que lo de buscarnos allotjament, essent de notar que en una població tant subalterna com aquella s'hi troben relativament bonas comoditats.

Per Argelès hi passa una riera que baixa dels Alberes, anomenada *Massana*, sobre la qual hi há lo bonich pont de la carretera. La iglesia es bastant capás, encara que no rica com la de Banyuls. La població es agrícola y sa principal riquesa es lo negoci del vi.

Com nostra intenció es aprofitar lo temps tot lo possible, desitjant pujar desseguida al punt culminant dels Alberes ó sia lo Pu'Nyelús (Pic Noulous dels francesos), contractem un break que'ns porti l'endemá de bon matí al peu del pich, ó sia á la població de la Roca, distant unas tres horas de Argelès.

31 D'AGOST. — *D'argelès á la Roca. — Ascensió del Pu'Nyelús. — Baixada per Sant Martí dels Albères al Portús. — Establiment del Bulú.*

L'únic objectiu d'aquesta jornada es, segons havem dit, l'ascensió al punt culminant del extrem Pyreneu Oriental, que porta lo nom de Alberes, y qual pich es designat ab lo de Nyelús. Encara que en los mapas francesos se escriu «Pic Noulous», no es aquesta la manera com ho pronuncia la gent de l'encontrada; en efecte, al conductor que'ns porta desde Argelès, en la casa de la Roca hont nos deturem, á las donas que tragan llenya, als mossos matexos que'ns acompanyan tota la jornada, no sentim may Pic Noulous, sino sempre «Pu'Nyelús», contracció de «Puig Nyelús», ó segons la ortografia francesa «Gnelous».

Son las cinch horas quinze minuts quan sortim en lo break de la matexa casa hont nos havem hostatjat, tot dret cap á la Roca. Com la carretera está ben cuydada, lo que's tant general en las de França, podem tranzitarhi depressa; axís es que després de quarantacinch minuts ja passavam per Sureda, un dels pobles del peu de la montanya de Nyelús, al qual pertany lo bosch que porta lo mateix nom de Sureda.

Durant tot lo trajecte, tenim, com es de suposar, á l'esquerra los Alberes, que presentan un pintoresch aspecte, poblats de vegetació, sobre tot en los voltants de Sureda y la Roca, hont domina lo gneiss algun tant descompost, com tindrem ocasió de veure al pujarhi. Encara que's passa pe'l peu mateix de la cadena de montanyas, no'n tenim cap que nos prive la vista del punt objectiu de nostra ascensió, lo qual se veu destacar en la silueta. A la part oposada, lo pla d'aluvió, tot plantat de vinyas, de las quals, mentres unas mortas per la filoxera, ó abandonadas per causa d'aquest terrible assot, pre-

sentan la imatge de la mort, otras plantadas desde fá poch anys ab ceps d'América, carregadas de fruyt, contrastan ab aquellas singularment, per llur aspecte ufanós, signe d'una vida exuberant.

Uns quinze minuts després de sortir de Sureda nos trobem ja á la Roca, de modo que en tot lo trajecte havem empleat sols un'hora gracias á la apressurada marxa de la caballería. La Roca, poble d'esca'ssa importancia, está situat al peu mateix del Pu'Nyelús, de manera que allí comensa la pujada desde la plana. Nos hi detenim fins á las vuyt horas trenta minuts, ab lo fi de preparar l'ascensió, pera la qual necessitem guías, provisions de boca y animals, ja que anem ab nostras maletas y fins al cim es camí de caballerías.

A pesar de remoure tots los ressorts y fer buscar animals per tot lo poble, com es hora d'haver sortit pera'l treball, nos es impossible poderlas obtenir. Mes estem decidits á seguir al peu de la lletra nostre itinerari, no obstant lo calorós y fins xafogós del temps, puig lo sol d'últims d'agost se dexa sentir ab tota sa intensitat. Aprofitem l'oferta de dos minyons sapats, fets á córrer aquellas montanyas ben carregats de pes, de vegadas bon xich fexuch, per los indrets més recòndits y de més difícil tranzit, que'ns guiarán y portarán las maletas mediant un jornal no excessiu en vista de lo penós del trajecte, ja ab motiu del terreno per hont deu passarse, ja per l'hora incòmoda del día, ja per lo pes que tenen que portar. Mentres tant, nos fem arreglar las provisions de boca necessarias pera la jornada.

A las vuyt horas trenta minuts sortim de la Roca. Lo camí comensa á enfilarse tot seguit, passant per lo mateix costat del mur del castell, de qual fábrica se conserva encara la torre en bon estat, y com quasi tots, se troba situat en la part més alta de la població. Aquest castell té importancia històrica, puig que allí se refugiá lo primer rey de Mallorca pera escapar-se de son germá Pere III, que volia impedirli de fer lliga contra ell ab Felip l'Atreuit.

Lo castell descansa sobre arena fina pliocena, á la qual segueix un dipòsit d'aglomerat de poca extensió, apoyats un y altre transgressivament sobre las llicorellas del peu de la montanya. Una volta passat lo castell, á la distancia de menós d'un kilòmetre, dexem ja lo aglomerat y trobem independents las llicorellas, molt adreçadas, ferruginosas primer y gneissicas després, las quals veyem á poca distancia intercaladas ab capas de gneiss ó sia granit en forma estratificada, que seguexen fins á mitj camí, ó sia lo mas anomenat *Esparraguera*, segons indica ja Depéret en lo tall geognòstich que presenta del trajecte que anem seguint (1).

Aquesta roca es la matexa que's troba á Rosas, axís com en la vall de Carrensá, prop de sos estanys, de Coma de Vaca, y en la del Freser, en Caralps y Nuria (2), la qual califica també de gneiss lo senyor vidal en sa *Reseña geológica y minera de la provincia de Gerona*, pág. 11, Madrid, 1886 (3).

Per ara la vegetació s'ens presenta rica; però no té la suficient altura pera detenir los raigs del sol. Trobem per lo camí varias donas que venen del bosch de Sureda ben carregadas de llenya; van ab faldilla curta y calsons, medi excelent pera no estropellarse la roba y las camas en la brolla.

JAUME ALMERA, *Pbre.*

ARTUR BOFILL.

(Seguirá)

(1) *Description géologique du bassin tertiaire du Roussillon*, pág. 37.

(2) *Historia de Nuria y Miracles de Nostra Senyora de Nuria*, pág. 29.

(3) No obstant, axís la de Rosas, com la de la Vall de Nuria, recullidas per mí y analisadas microscòpicament per lo geòlech y enginyer Sr. Adan de Yarza, deuen calificarse, segons opinió de aquest senyor, més aviat de una arkosa metamòrfica, que de un verdader gneiss. — *J. Alméra.*

DE TARRASSA Á GIRONA

Lo crist ajegut de la iglesia parroquial.—La Academia de Sant Ferrán y ls tarrasenchs.—La última memoria relativa á la Cambra de Comers.—Los intereses del país.—Los estamats de *Badrinas, Sallent y C.^a*—La filatura de llana.—Recorts del Ateneo y del Centre Mercantil.—Rectificació sobre productes farmacéutichs.—Vinyals.—En la barberia de Pinell.—Adeu á la Ampelgráfica.—[A Gerona y al Ampurdá]

Res he dit de las iglesias de Tarrassa, per haver-se ja ocupat d'ellas LA ILUSTRACIÓ en diferents èpocas. Unicament consignaré la impresió fondíssima que'm causá lo crist ajegut de mármol que hi há en la iglesia parroquial en una capella de la dreta.

Guiat per lo digníssim prió de Tarrassa, reverent don Joseph O. Roig, entrarem de nit en la capella, y com acostarem convenientment lo llum, poguí cerciorarme de lo ben merecudá que es la renomada d'aquella escultura.

Lo cap y'l cos son prodigis de execució, y á través del blanch marbre s'hi transparenta la mort del Deu y Home en aquella fesomia inoblidable.

Se'm vinclaren al acte los genolls, y m'hi hauria passat horas y més horas contemplanta.

Vaig buscar ab frissansa lo nom del artista pera grabarlo aquí y en ma memoria, y lo Rnt. Mossen Roig va dirme:

—D'aquesta maravella del art no'n sabem res més sinó que vingué d'Italia fá cosa de tres segles y com en paga d'una partida de panyos....

—Molt valdrían los panyos, sent de Tarrassa—vaig replicar;—peró guanyaria molt en lo cambi lo fabricant que rebé aquesta imatje de Crist.

—Y tot seguit la ganancia fou pera la població—va afegir.—Per cert que la Academia de Sant Ferrán feu varias gestions pera emportárselo á Madrid; mes fou tot debades, perque aquí á Tarrassa no hi há ningú que consenti en despéndres de son crist veneradíssim.

Acabo de repassar la molt enrahonada Memoria presentada per la Junta Directiva á la Assamblea general de la Cambra de Comers de Tarrassa en las derrerías del any passat. En ella lo jove é ilustrat secretari don Alfons Sala hi dona compte ab notable precisió y claritat dels importants assumptos que foren objecte preferent dels treballs d'aquella Assamblea, entre altres la reforma del Códich de Comers; la necessitat tan urgent com universalment sentida de fermas garantías en la lley pera los comerciants de bona fé, y de tribunals especials que entenguin en aquets assumptos, escursant sa tramitació; la conveniencia d'establir ventatjas més positivás pels viatjants; la justíssima exempció del impost de consums pera'ls olis destinats á la industria llanera; la necessaria reforma del arancel de Filipinas, posantlo en armonía ab lo que regeix actualment en la Península; la urgencia de protegir á nostra agricultura, y altres cosas que demostren lo gran zel de la Cambra de Comers de Tarrassa pels interessos generals y lo generós esperit que la encoratja pera'l be del país.

Pochs homes he conegut tant atents y servicials com lo senyor Vidal, encarregat del escriptori de dita Cambra de Comers, un veterano que coneix perfectament tot lo que té relació ab la industria, á sas vicissituds y fins á la manera de ser de cada establiment. Per cert que la darrera vegada que'l vaig veure va dirme:

—S'ha oblidat vosté d'una important fábrica de textils de llana y estam que be mereix una visita: la de *Badrinas, Sallent y C.^a*

Vaig anarhi, y en efecte, hi vegí elaborar admirables pessas pera trajos y pantalons, vicunyas y jergas. Especialment aquesta casa's distingeix per sos cassimirs d'estam dels que'l senyor Badrinas m'en ensenyá algunas mostrás molt preciosas.

A Tarrassa hi há també casas molt acreditadas que's dedican exclusivament á la filatura de llana, com tinguí ocasió d'observarho, per exemple, en las de don Ramon Ballber y de don Agustí Pi, y com aqueixa secció de filatura es lo principal fonament de la industria llanera, pot compendrer lo cuidado que's guarda en sa confecció y la perfecció de la maquinaria, tot en relació ab la crexent demanadisa del comers.

Nostres amichs y companys Ventalló y Soler y Palet presidexen unas Societats que be merexen esment especial entre'ls elements de cultura d'aquexa industria ciutat: lo Centre Mercantil y'l Ateneo Tarrasench.

Compta lo primer ab 800 socis y ab una organizació tan utilitaria com indica lo dato següent: al que cau malalt li assignan 12 rals diaris mentres dura la malaltia. En sa hermosa biblioteca, inaugurada al comensar l'any 1886, hi he vist 500 volumens, entre'ls tals, totas las obras de Gautars, fills de Tarrassa. Las del popular en Roca y Roca hi figuran en tal concepe.

Lo Ateneo s'ha mudat fá poch temps á un gran local, en que hi havia hagut la antiga fonda Peninsular, y en quals espayosos departaments hi lluhexen millor las varias dependencias de tan acreditada Associació. Son zelós secretari don March Camps me feu notar entre altrás la sala de lectura, ahont los socis la hi troban tant abundant com selecta.

Forman lo núcleo d'aquestas associacions lo mateix los treballadors que las classes més acomodadas, y axís enrobustidas ab la unió de tots poden viure prósperament.

—Veig que en sos articles s'ha ocupat vosté alguna vegada de la producció farmacéutica.

Axó va dirme un senyor grassó que garlava pe'ls colzes mentres l'afeytaván á mon costat en la elegant barberia d'en Pinell. Per cert que aquesta barberia mereix un honorífich recort per trobarse al nivell delas millors de Barcelona.

—Sí, senyor,—vaig respondrerli;—quan se tracta de productes de mèrit no vulgar y de notoria utilitat pe'l públich. Recordo que al fer esment de varis

que han dat crèdit á la farmacia de don Anton Viader, de Sant Sadurn de Noya, sortí una errada que convé rectificar y que consisteix en haver calificat de *antifebrífugo* á lo que se'n deudir *antifebril* ó sencillament *febrífugo*.

—Donchs aquí á Tarrassa hi tenim una farmacia que proveeix de alguns de sos articles á las demés del regne.

—¿Quina es?

—La de don Joan Vinyals. Puch assegurarli, per experiencia propia, que sos polvos antigastrálgichs pera'l dolor de cor y sas píndolas tònich-digestivas donan molt bon resultat. Ab sas píndolas antiherpéticas y pomada idem, passa lo mateix.

—Y qué'm diu vosté,—afegí altre concurrent,—de la pomada que fá en Vinyals pera tota mena d'inflamacions del pit? La dona de casa en patia molt de la *madura*, y des que feu us d'aquell remey, se'n guarí del tot. Ara, pera tenir forsa llet, pren los polvos *galactóferos* de la matexa farmacia, y l'éxit es sorprendent.

—Donchs jo he probat un altre remey de can Vinyals, que en quan á bons resultats no li passen al devant los altres: y es una poció pera curar lo dolor reumátich ó nerviós.

**

En axó en Ventalló vingué á buscar-me ab l'objecte de que dessem una volta per las hermosas vinyas de la *Ampelgráfica*, y després de contemplar lo saludable y ufanós aspecte d'aquells planters en que hi fonamentan sas esperansas tants agricultors, vaig despedirme de Tarrassa com d'una de las poblacions més dignas de ser remembradas.

En lo número següent y en los successius m'ocuparé de la inmortal Gerona, anant tot seguit tocant en Banyolas á estudiar l'Ampurdá, sortirme per Olot y Ripoll fins á parar á Vich.

L. GARCÍA DEL REAL.

LLIBRES REBUTS

Conferencias culinarias.—Havem rebut la quarta série, corresponent al mes de juliol, de las originals conferencias que ab gran conexement y bon estil publica lo senyor don Angel Muro en Madrid. Se ven lo tomet á una pesseta.

Los Castells de Montserrat, ensaig crítich històrich, per *Francesch Carreras y Candi*. Un notable volum de 27 per 17 centímetres forma aquest treball, premiat en los darrers Jochs Florals de Barcelona.

Son autor, lo jove excursionista senyor Carreras y Candi, fá gala en ell de fondos conexements històrichs, de ver amor á la terra catalana y d'estil claríssim. Las monografías com *Los Castells del Montserrat*, sent com son estrets més ó menys extensos d'obras inéditas, fan molt bon servey al estudi de nostra historia y de nostres passadas grandesas.

Agrahim al senyor Carreras l'envío de sa memoria y sentim que no s'haja posat á la venda pera facilitar sa lectura y sa circulació.

SALICILATS DE BISMUT Y CERI

Recomanats per la Real Academia de Medicina. DE VIVAS PÉREZ. Recaptats per los metges d'Espanya y Ultramar. Adoptats en los hospitals y la Marina, PERQUE CURAN INMEDIATAMENTE, COM CAP ALTRE REMEY empleat fins al dia, tota mena de vòmits y diarreas: dels tísichs, dels vells, deis noys, cólera, tífus, disenterías, vòmits de las criaturas y de las embarazadas, catarros y úlceras del estómach, piroxis ab erupes fétits. Cap remey ha alcansat dels metges y del públich tant favor per sos bons resultats com nostres.

SALICILATS DE BISMUT Y CERI,

que's venen en todas las farmacias d'Espanya, Ultramar y América del Sur. Cuydado ab las falsificacions, perque ls altres no darán lo mateix resultat. Exigiu la firma y marca de garantía.

PREUS: En tota Espanya, la caps gran, 3'50 ptas.; petita, 2 ptas.

Dipòsit general: Almeria, FARMACIA VIVAS PÉREZ

desde hont se remeten á todas parts, enviand 75 cèntims més per certificat.

AL EN GROS: Madrid: M. García, Sociedad Ibero-Universal y J. Hernández.—Barcelona: Societat Farmacéutica, Fills de J. Vidal y Ribas y Alomar y Uriach.—Havana: Lobé y C.^a, farmacia y droguería de José Sarrá.—Puerto Rico: Fidel Guilermety.—Mayagüez: Guillermo Mulet.—Manila: D. Pablo Schuster.—Buenos Aires y Montevideo: en todas las principals farmacias.

ASMA y CATARRO

Curados por los CIGARRILLOS ESPIC, 2 fr. la Cajita. Opciones. Tos. Constipados. Reumas. Neuralgias. Venta por Mayor: PARIS, J. ESPIC, rue Saint-Lazare, 20. Exigir esta firma sobre cada cigarrillo. Depósito en todas las Droguerías y Farmacias de España.

COMPIA LIEBIG VERDRO EXTRACTO de CARNE LIEBIG

Las más altas distinciones en todas las Grandes Exposiciones Internacionales desde 1867.

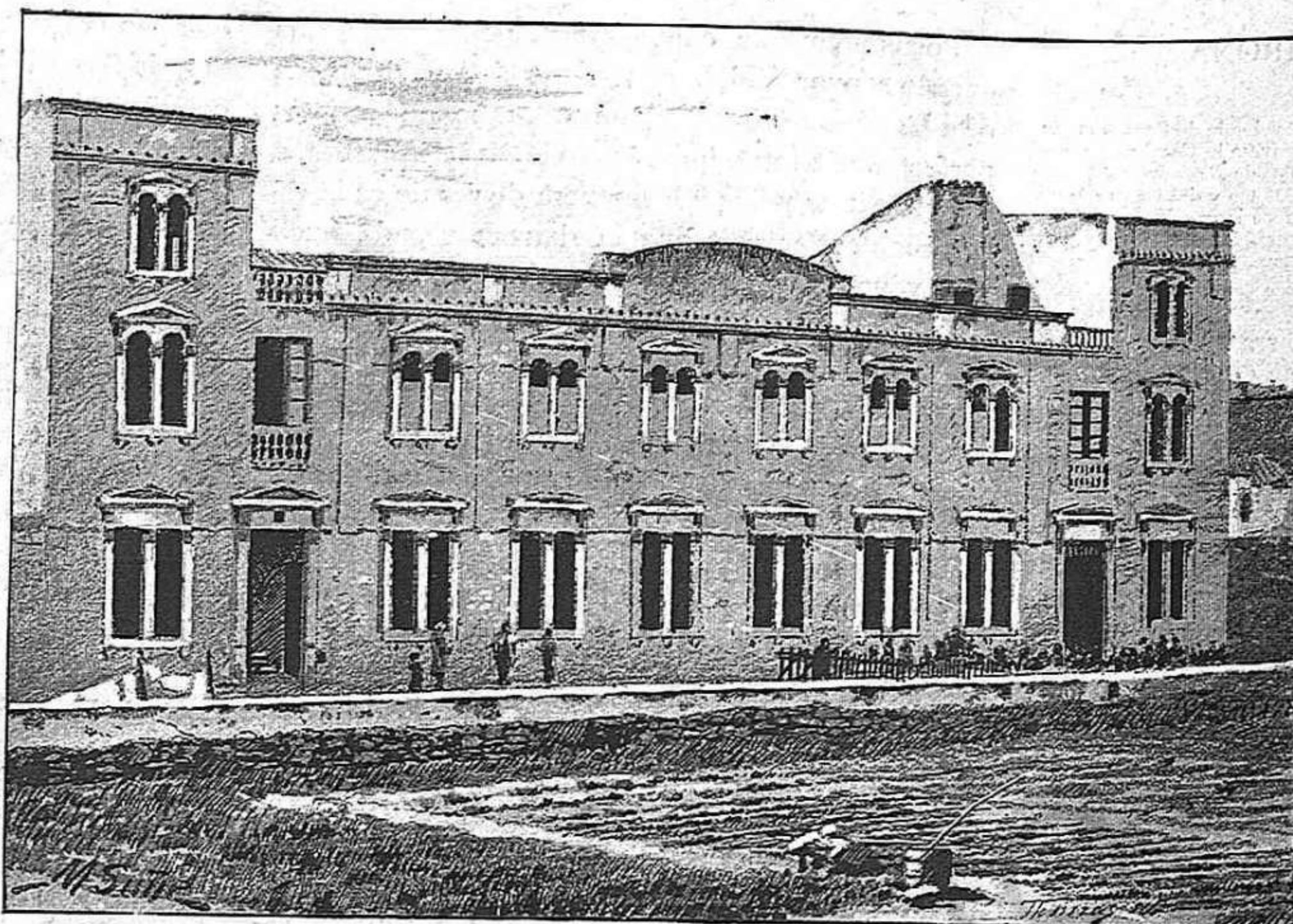
FUERA DE CONCURSO DESDE 1883

Caldo concentrado de carne de vaca utilísimo y nutritivo para las familias y enfermos. Exigir la firma del inventor Baron LIEBIG de tinta azul en la etiqueta. Se vende en las principales Droguerías, Farmacias y Casas de Comestibles de España. En Barcelona dirigirse á los Sres. A Azéma y Jeanbernat agentes, 12 Paseo de Gracia.

Historia de unos emigrantes, por *Aristides Mestres*.—Lo senyor Mestres, que fins ara havia publicat ab pseudònim algun treball literari, nos ha demostrat, ab la obra de que parlem y per qual envió li'n donem moltíssimas gracias, que posseheix llevat de bon escriptor y que maneja ab facilitat la llengua oficial.

La *Historia de unos emigrantes* es una relació pintoresca per l'estil de las de Juli Verne y Mayne Reid. Se lleix ab gust, y pot trobarse de venda en las principals llibrerías al preu d'una peseta.

Recaredo y la unidad católica, por *Modesto Fernández Villaseca*.—Aquesta obra, que fou premiada per lo *Círculo Tradicionalista de Madrid* quan solsament contava cinch capítols, ha sigut ara aumentada per son autor y forma un notable volum de 450 planas en 8.º, esmeradament imprès en l'acreditat esta-

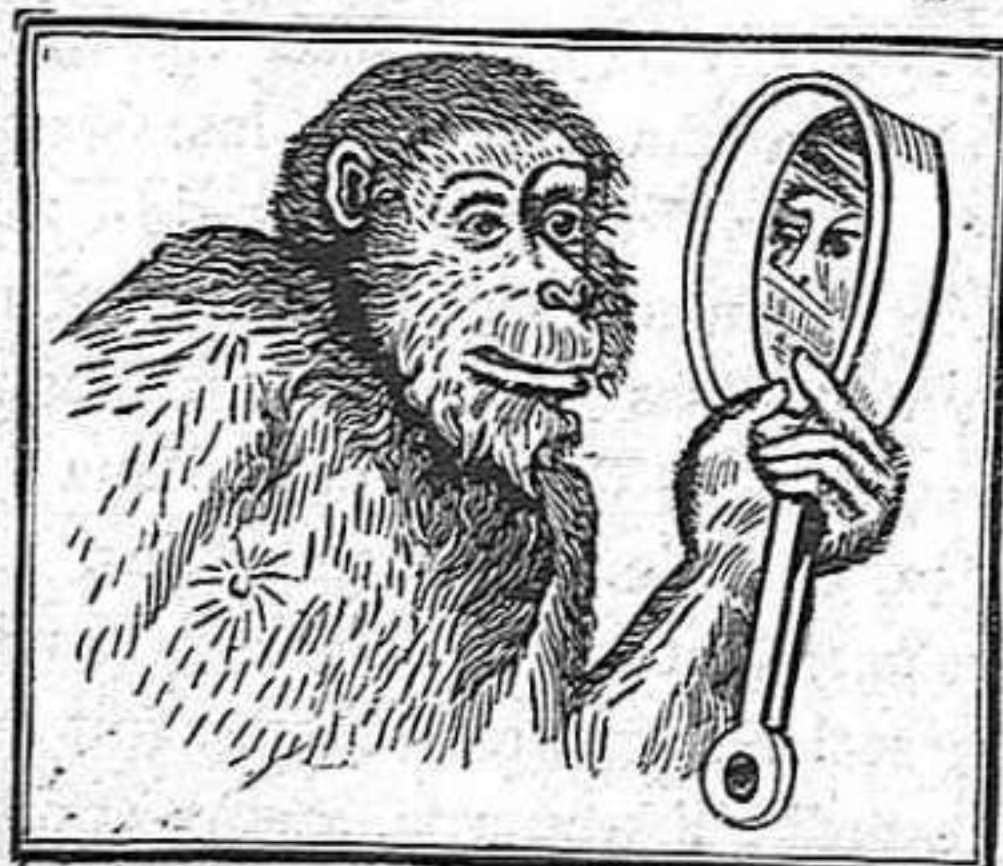

GIRONA. COLEGI DE SANT NARCÍS, DIBUIX PER M. SUÑÉ.

bliment editorial *La Hormiga de oro*. La carta del excellentíssim é Ilm. Sr. Bisbe de Girona que va al davant del llibre acceptant la dedicatòria que del mateix n'hi fa l'autor, ja expressa ben clarament sa importància, com també los set capítols de que consta, a quin més interessant.

Se ven aquesta obra, qual en vío agraheim, en las principals llibrerías al preu de quatre pessetas.

Sessió necrològich-comemorativa del XXI aniversari de la proclamació de Mestre en Gay Saber d'en Francesch Pelay Briz, celebrada per lo Centre Catalá lo día 10 de maig de 1890.—Acompanyat del retrato del malaguanyat Mestre, dibuixat per Escaler, conté lo folleto qu'havem rebut treballs en prosa y vers dels senyors Soler y Hubert, Careta y Vidal, Bartrina, Bori, Guanyabens, Martí y Folguera, Apeles Mestres, Olivé, Roure, Soler de las Casas, Lafont y Maspons y Labrós.

LIMPIEZA SIN RIVAL

¡Lo viejo se vuelve nuevo!!

PASTA BROOKE

(MARCA MONO)

Hace el trabajo de un DÍA en una HORA.

Este maravilloso producto es indispensable para limpiar, fregar, frotar y pulir metales, mármol, puertas, ventanas, hules, espejos, suelos, utensilios de cocina, etc., en una palabra, todos los objetos de toda casa, tienda, almacén ó buque.

Limpia las manos grasientas y manchadas, y es el mejor extractor de orin y suciedad.

De venta en todas las droguerías.

Depositaris: Sres. Vicente Ferrer y Compañía, Hijos de J. Vidal y Ribas y José M. Roca

VI DE TAULA

Collita particular de l'hisenda "INDIANO"

➔ **BALLESTÀ** ➔

PREMIAT

ab Medalla de Plata, en la Exposició Aragonesa de 1885 y Medalla d'or en la de Barcelona 1888

Preu: 50 céntims ampolla

BODEGA:

Plassa del Duch de Medinaceli, 6

BARCELONA

En todas las Perfumerías y Peluquerías de Francia y del Extranjero.

La VELOUTINE

Polvo de Arroz especial

PREPARADO AL BISMUTO.

Por **CH. FAY**, Perfumista

9, Rue de la Paix, 9, PARIS

TALLERS D'EBANISTERIA

Y DECORAT D'HABITACIONS

DE

JOHN SANCHEZ

Mobles d'art de totes épocas y estils, y mobles econòmichs de fantasia y capritxo.

Montaner 133 y 135, entre'l de Mallorca y Provensa

BARCELONA

VERDADEROS GRANOS DE SALUD DEL Dr FRANCK

Aperitivos, Estomacales, Purgantes Depurativos

Contra la Falta de Apetito el Estreñimiento, la Jaqueca los Vahidos, Congestiones, etc.

Dosis ordinaria: 1 á 3 granos

Noticia en cada caja

Exigir los Verdaderos en CAJAS AZULES con rótulo de 4 colores y el sello azul de la Unión de los FABRICANTES.

Paris, farmacia Leroy y principales P^{as}

FERNET-BRANCA

Especialidad de BRANCA HERMANOS, Milán. Grandes recompensas en las Exposiciones Internacionales.

El Fernet-Branca es el licor más higiénico conocido Veinticinco años de éxito en Europa, América, Oriente y Africa; recomendado por los principes de la Medicina, y extendido su uso en los hospitales.

Efectos garantidos por los certificados de las autoridades, de los médicos, etc.

Representados por los Sres. Polli y Guglielmi.—Barcelona.

Concessionaris per l'América del Sud: C. T. Hofer é C.º.—Génova.

El mejor dentrífico mas agradable y, sobre todo, mas Higiénico:

Agua de Philippe

empleada con la **Odontalina**

PASTA DENTARIA, VERDADERO GARMIN DE LA BOCA

PARIS

HERMELIN, 24, r. d'Enghien

XINXETAS DE DOBLE SERVEY MOLT CURIOSAS, MOLT BONICAS.

30 horas de bona claror ab olis dolents, y 4 días ab olis purs.

La capsa per 100 serveys: 25 céntims. En todas las botigas á la menuda y COMISIONISTAS. Naveau & C.º, 22, rue Dussoubs, Paris.

Falta de Fuerzas

ANEMIA - CLOROSIS

EL HIERRO BRAVAIS

Ensayado por los mejores médicos del mundo, pasa inmediatamente á la economía sin causar desórdenes. Reconstituye y vuelve á dar á la sangre el color y vigor necesarios.

Cuidado con las falsificaciones y numerosas imitaciones.

Exigir la firma R. BRAVAIS, en rojo. DEPÓSITO EN LAS PRINCIPALES FARMACIAS.

Por Mayor: 40 y 42, r. St-Lazare, Paris

VICHY CATALA

AGUAS HIPERTERMALS, ACÍDULAS Y BICARBONATADAS, ALCALINAS

Adoptadas per los Hospitals y receptadas per los metjes.

De incomparables resultats en las malaltias del Ventrell, dispepsias ácidas, pítridas, flatulentas, gastrálgicas ó dolo osas, gastricisme per abusos d'aliments ó begudas; del Fetxe, congestions, cálculs, infarts crónichs; del Ronyó, petits calculs de la Melsa; de la Próstata; inflamacions crónichs de la Matriz y esterelitat consegüent. Recomanadas en las anémias, per lo ferro que contenen, lo mateix que en los dartsos escrofulosos, en las reumátides, etc., etc. No tenen rival en la convalescencia de todas las malaltias en que hi havi perdua d'apetit.

Premiadas en diferents Exposicions y ab Medalla d'Or en la universal de Barcelona, y en la de Nápols (1884).

De venta en todas las farmacias, droguerías y depòsits d'ayguas

Representant general: Doctor D. LLUIS CLARAMUNT, Platería 70, 2.º, Barcelona

183 LITROS PER MINUT

VERDADERAS PILDORAS DEL Dr BLAUD

Empleadas con el mayor éxito, hace más de 50 años, por la mayoría de los médicos, para curar la **Anemia**, la **Clorosis** (colores pálidos) y para facilitar el desarrollo de las jóvenes.

La inscripción de estas pildoras en el nuevo Codex francés, dispensa de todo elogio.

NOTA. — Estas pildoras no se venden mas que en frascos de 200 y medios frascos de 100 al precio de 5 y 3 francos, y nunca sueltas.

Exijase sobre cada pildora el nombre del inventor como en esta marca.

DESCONFIESE DE LAS FALSIFICACIONES

PARIS: 8, Rue Payenne. — De venta en las principales Farmacias.

AGUA FIGARO TINTURA ESPECIAL

en 2 días ó instantánea

para los **CABELLOS** y la **BARBA**

AGUA FIGARO, tintura Rubio dorado, impide la caída del pelo y facilita su salida.

LICOR FIGARO, y facilita su salida.

Por Mayor: PARIS, 1, Boulevard Bonne-Nouvelle.

En Barcelona: S. Vives, Pasage Bacardí, 1.

BANCO VITALICIO DE CATALUÑA

SOCIEDAD DE SEGUROS SOBRE LA VIDA

Capital de garantía independiente de las reservas matemáticas

10.000.000 de pesetas

Dirección y oficinas: Ancha, 64.—BARCELONA.